

Головне управління освіти і науки м. Києва
Центр моніторингу столичної освіти
Відділ психолого-педагогічного оцінювання

ЗВІТ

за результатами моніторингового дослідження
«Шляхи інтеграції дітей з психофізичними особливостями в середовище
загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва»

Київ

2010

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Програма моніторингового дослідження.....	4
2. Загальна характеристика складу учасників моніторингового дослідження.....	9
3. Аналіз результатів моніторингового дослідження.....	11
Висновки й рекомендації за результатами моніторингового дослідження.....	35
Додаток 1.....	39
Додаток 2.....	41

Вступ

На сучасному етапі соціально-політичного розвитку України відкриваються нові перспективи для реформування системи спеціальної освіти, що пов'язано зі зміною ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку, з вирішенням питань їх соціалізації та інтеграції в суспільство.

В Україні, як і в інших країнах світу, раніше панувала «сегрегативна» модель навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку, що передбачала навчання їх тільки у спеціальних школах-інтернатах. Це позбавляло таких дітей можливості перебувати у звичайному оточенні, серед своїх однолітків, які не мають проблем зі здоров'ям. Останнім часом за рекомендаціями ЮНЕСКО в багатьох країнах замість «сегрегативної» моделі почали запроваджувати «інклюзивну», яка передбачає організацію в загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) спільного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку зі здоровими учнями, створенням для цього належних умов. Нещодавно і в Україні розпочався перехід на інклюзивну освіту.

Міністр освіти і науки України Дмитро Табачник зазначив, що задля забезпечення доступу дітей з особливостями психофізичного розвитку до якісної освіти МОН реалізує державну політику в частині інтегрованого та інклюзивного навчання. «Останнім часом батьки бажають, щоб ці діти проходили навчання не вдома, а разом зі здоровими однолітками. І ми підтримуємо це», – наголосив Міністр.

Нині до системи спеціальної освіти України входить складна, розгалужена й диференційована мережа спеціальних навчально-виховних закладів, реабілітаційних і медико-педагогічних центрів, навчально-виховних комплексів, спеціальних (корекційних) класів у ЗНЗ та ін. Реорганізація системи спеціальної освіти пов'язана з подальшою диференціацією і вдосконаленням існуючої мережі корекційних закладів (для дітей, які за станом здоров'я не можуть навчатися в ЗНЗ) та інтеграцією дітей з особливостями психофізичного розвитку в освітнє середовище.

1. Програма моніторингового дослідження

Тема дослідження: шляхи інтеграції дітей з психофізичними особливостями в середовище загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва.

Мета дослідження: проаналізувати стан запровадження в ЗНЗ інклюзивної освіти та організацію роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку.

Об'єкт дослідження: класні керівники, представники адміністрації ЗНЗ, та представники соціально-психологічної служби.

Предмет дослідження: стан процесу інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище ЗНЗ м. Києва.

Завдання дослідження:

- 1) вивчити види роботи, що проводяться в ЗНЗ для інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір;
- 2) дослідити готовність педагогічних працівників ЗНЗ до роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку;
- 3) визначити потреби педагогічних працівників і самих ЗНЗ щодо створення сприятливих умов для інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір.

Емпіричну базу становили матеріали дослідження, проведеного Центром моніторингу столичної освіти. Як метод дослідження було вибрано анкетне опитування.

У рамках дослідження шляхів інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітніх навчальних закладів обстеженню підлягали всі державні ЗНЗ м. Києва, за винятком вечірніх шкіл та спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з особливими потребами. У зазначених ЗНЗ одиницями спостереження були класні керівники початкової, середньої та старшої школи, представники адміністрації ЗНЗ, представники соціально-психологічної служби.

Для дослідження було побудовано ймовірнісну стратифіковану двоступеневу вибірку.

Одиницями відбору на першому ступені були ЗНЗ. Для врахування структури генеральної сукупності й потреб дослідження було виділено три страти – початкова школа, основна школа, старша школа (табл. 1).

Таблиця 1

Структура генеральної сукупності ЗНЗ м. Києва

Район	Загальна кількість ЗНЗ	Початкова школа		Основна школа		Старша школа	
		Кількість ЗНЗ	Частка до загальної кількості, %	Кількість ЗНЗ	Частка до загальної кількості, %	Кількість ЗНЗ	Частка до загальної кількості, %
Голосіївський	36	33	7,3	32	8,9	32	8,9
Дарницький	49	47	10,6	35	9,7	35	9,7
Деснянський	61	57	12,8	43	11,9	43	12,0
Дніпровський	59	59	13,3	49	13,6	49	13,7
Оболонський	43	43	9,7	34	9,4	33	9,2
Печерський	25	25	5,6	25	6,9	25	7,0
Подільський	36	36	8,1	25	6,9	25	7,0
Святошинський	49	49	11,0	40	11,1	40	11,2
Солом'янський	54	52	11,7	40	11,1	40	11,2
Шевченківський	45	44	9,9	38	10,5	36	10,1
У цілому	457	445	100,0	361	100,0	358	100,0

Вибірка ЗНЗ розподілялася за стратами пропорційно їхній структурі в генеральній сукупності. У межах зазначених страт створено перелік навчальних закладів, упорядкований за районами м. Києва. Таким чином, реалізовано процедуру неявної стратифікації генеральної сукупності за районами. Теоретичний і фактичний розподіли вибіркової сукупності ЗНЗ за районами м. Києва наведено в табл. 2 і 3 відповідно.

Таблиця 2

**Теоретичний розподіл вибіркової сукупності ЗНЗ
за районами м. Києва**

Район	Загальна кількість ЗНЗ	Початкова школа	Основна школа	Старша школа
Голосіївський	36	12	12	12
Дарницький	49	19	15	15
Деснянський	61	25	18	18
Дніпровський	59	22	19	18
Оболонський	43	16	14	13
Печерський	25	9	8	8
Подільський	36	13	12	11
Святошинський	49	18	16	15
Солом'янський	54	20	18	16
Шевченківський	45	16	15	14
У цілому	457	170	147	140

Таблиця 3

**Фактичний розподіл вибіркової сукупності ЗНЗ
за районами м. Києва**

Район	Загальна кількість ЗНЗ	Початкова школа	Основна школа	Старша школа
Голосіївський	36	12	12	12
Дарницький	48	18	15	15
Деснянський	61	25	18	18
Дніпровський	58	22	19	17
Оболонський	43	16	14	13
Печерський	24	9	7	8
Подільський	35	12	12	11
Святошинський	45	16	16	13
Солом'янський	49	18	18	13
Шевченківський	45	16	15	14
У цілому	444	164	146	134

За умовами дослідження в анкетуванні брали участь: у початковій школі – класні керівники 1, 2, 3 і 4-х класів; в основній школі – класні керівники 5, 6, 7 і 8-х класів; у старшій школі – класні керівники 10-х класів. На кожній із паралелей опитувався лише один класний керівник. Отже, одиницями відбору на другому ступені були безпосередньо класні керівники. Таким чином, у дослідженні взяли участь: у початковій і основній школі – по четверо класних керівників; у старшій школі – один класний керівник. Розподіл теоретичного й фактичного обсягів вибіркової сукупності класних керівників за районами м. Києва з урахуванням зазначених особливостей наведено в табл. 4 і 5 відповідно.

Таблиця 4

Розподіл теоретичного обсягу вибіркової сукупності класних керівників за районами м. Києва

Район	Загальна кількість ЗНЗ	Початкова школа	Основна школа	Старша школа
Голосіївський	108	48	48	12
Дарницький	151	76	60	15
Деснянський	190	100	72	18
Дніпровський	182	88	76	18
Оболонський	133	64	56	13
Печерський	76	36	32	8
Подільський	111	52	48	11
Святошинський	151	72	64	15
Солом'янський	168	80	72	16
Шевченківський	138	64	60	14
У цілому	1408	680	588	140

Розподіл фактичного обсягу вибіркової сукупності класних керівників за районами м. Києва

Район	Загальна кількість ЗНЗ	Початкова школа	Основна школа	Старша школа
Голосіївський	102	46	44	12
Дарницький	144	69	60	15
Деснянський	180	90	72	18
Дніпровський	179	88	74	17
Оболонський	130	62	55	13
Печерський	71	36	27	8
Подільський	103	46	46	11
Святошинський	132	55	64	13
Солом'янський	154	70	71	13
Шевченківський	131	57	60	14
У цілому	1326	619	573	134

Для поширення результатів опитування класних керівників на всю сукупність було розроблено систему статистичних ваг, що призначена в основному для врахування загальних імовірностей відбору ЗНЗ, а також класних керівників на певній паралелі, узгодження результатів дослідження з даними інших джерел, зокрема районних управлінь освіти і науки м. Києва.

Інструментарій дослідження: анкета класного керівника; анкета представника адміністрації; анкета працівника соціально-психологічної служби.

Комп'ютерним сканування анкет було сформовано базу даних. Статистичне опрацювання результатів опитування здійснено з допомогою програм SPSS, MS Excel.

За результатами дослідження управлінням освіти м. Києва надано інформацію, що допоможе в ухваленні ефективних управлінських рішень для поліпшення функціонування загальноосвітніх навчальних закладів столиці.

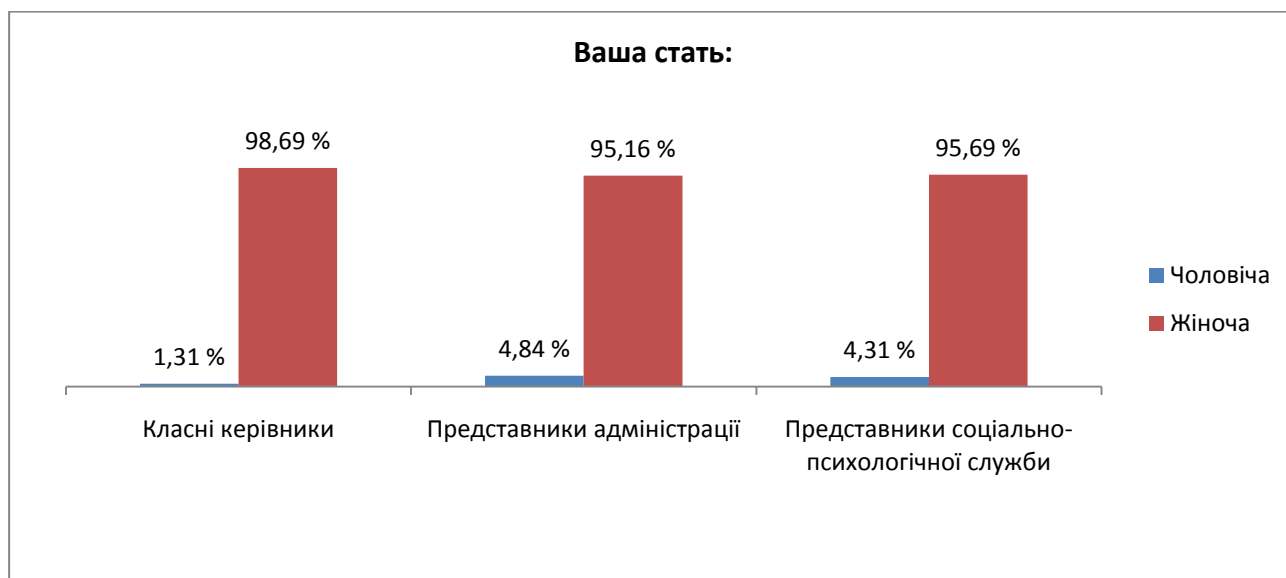

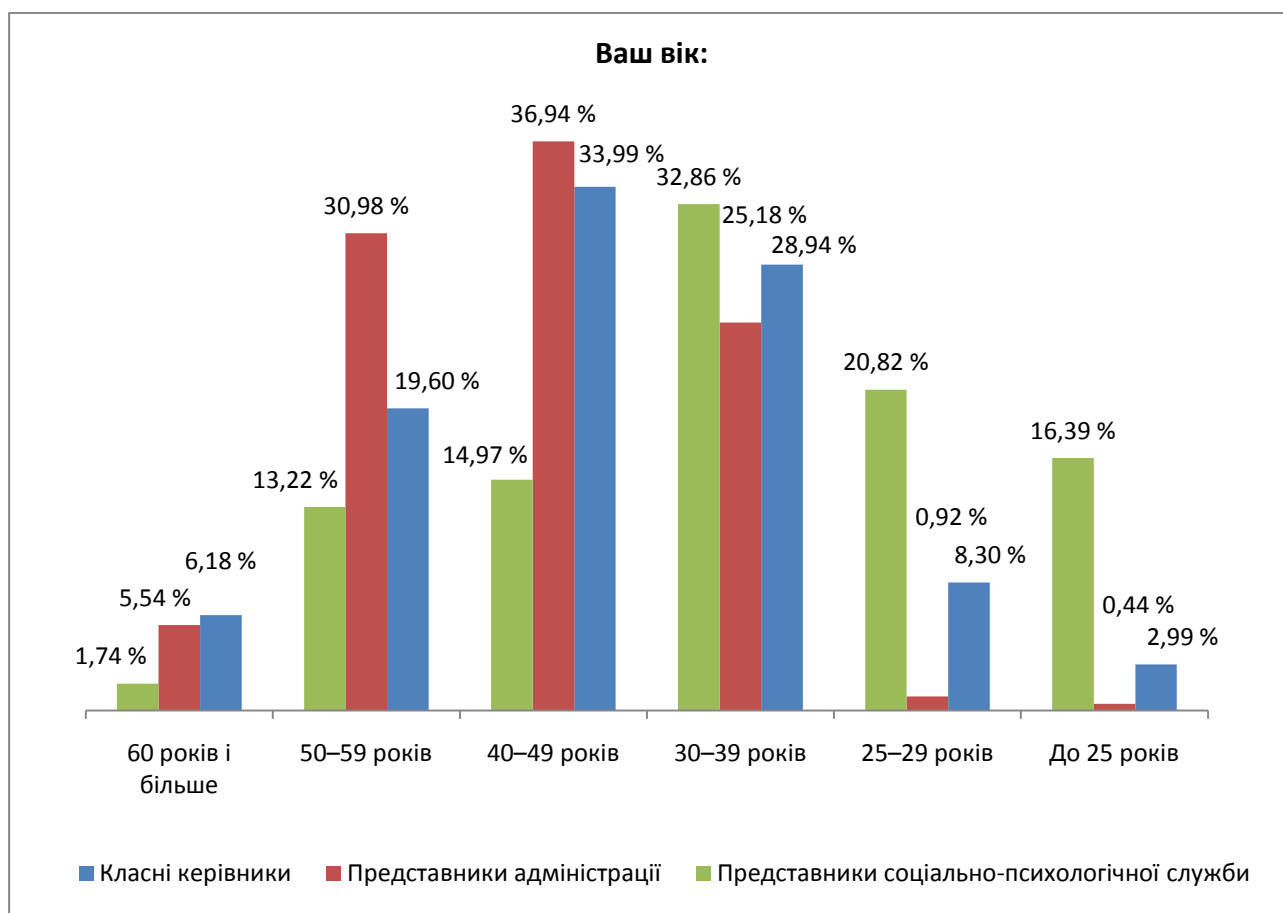
2. Загальна характеристика складу учасників моніторингового дослідження

У дослідженні шляхів інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва взяли участь 444 ЗНЗ. Загальна кількість респондентів становила 2214 осіб: 1326 класних керівників (619 представників початкової школи, 573 – основної, 134 – старшої школи); 444 представники адміністрації; 444 представники соціально-психологічної служби (практичний психолог або соціальний педагог).

Статевий і віковий розподіли респондентів у дослідження ілюструють гістограми 1 і 2 відповідно.

Гістограма 1

3. Аналіз результатів моніторингового дослідження

Інтеграція дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір України – один із напрямів гуманізації всієї системи освіти, що відповідає пріоритетам державної політики в освітній галузі й відображується в Національній доктрині розвитку освіти.

Запровадження інклюзивної освіти потребує часу, передбачає належне переобладнання навчальних закладів та зміну ставлення адміністрації ЗНЗ, вчителів, учнів, батьків учнів до дітей із психофізичними особливостями.

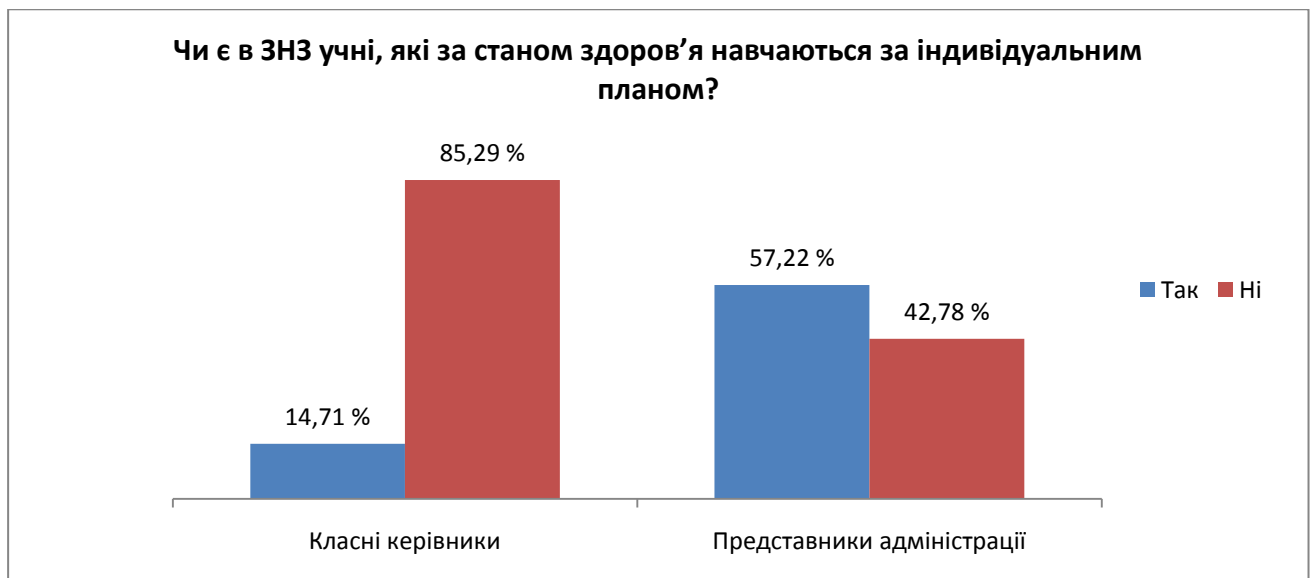
Київські ЗНЗ уже приймають на навчання дітей з особливими потребами. За результатами дослідження у ЗНЗ м. Києва серед учнів з особливостями психофізичного розвитку переважають діти з порушеннями слуху (так відповіли 68,17 % класних керівників, 65,14 % представників адміністрації, 64,85 % представників соціально-психологічної служби) та з порушеннями зору (відповідно 64,97, 47,31 і 47,00 %) (гістограма 3). Також майже всі респонденти зазначили, що в їхніх ЗНЗ є діти з порушеннями мови, з порушеннями в інтелектуальному розвитку, з емоційно-вольовими порушеннями, з порушеннями опорно-рухового апарату і з комплексними порушеннями психофізичного розвитку. Тільки 12,06 % представників адміністрації, 0,95 % представників соціально-психологічної служби і 0,47 % класних керівників відповіли, що в їхніх ЗНЗ немає жодного учня із зазначених категорій (гістограма 3).

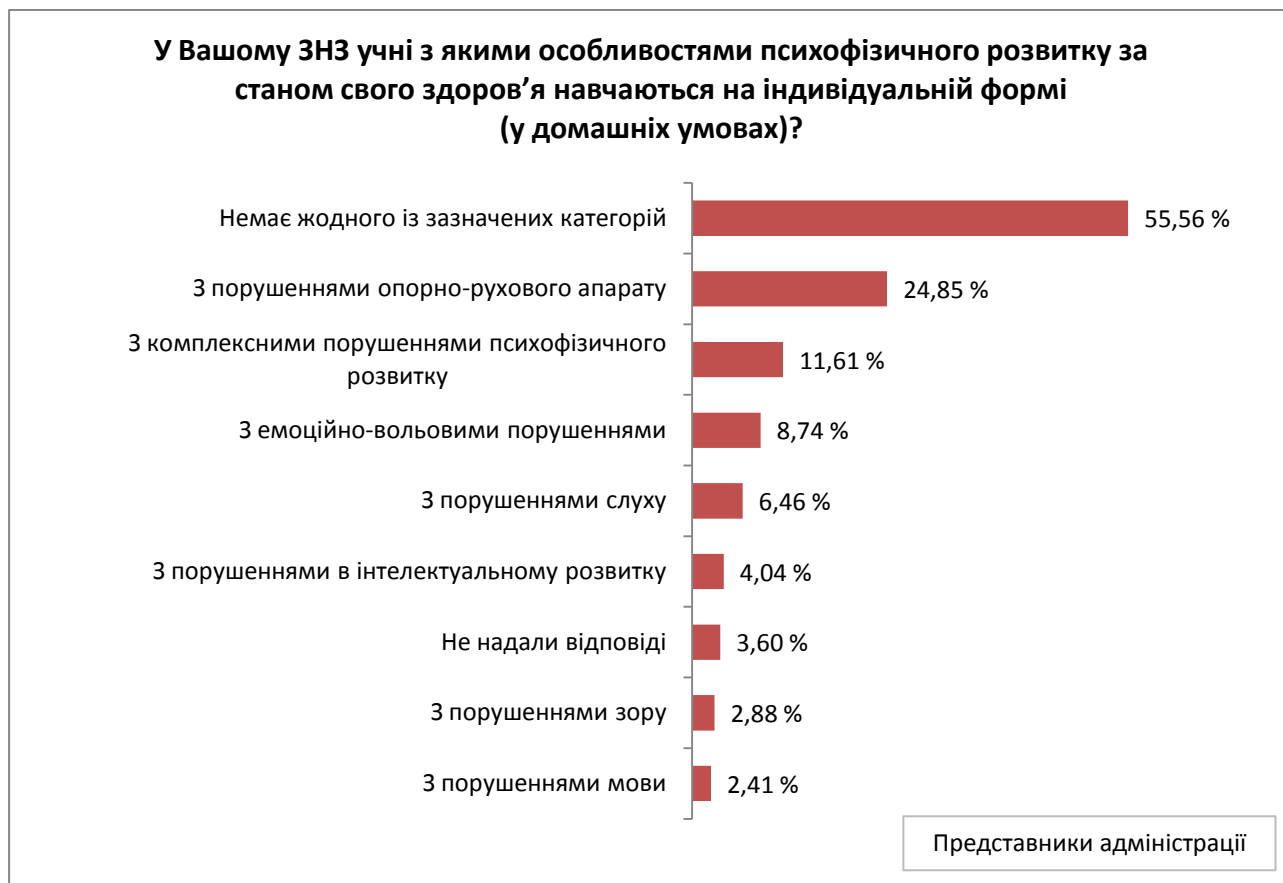
Інклюзивне навчання передбачає перебування дітей з особливостями психофізичного розвитку в колективі здорових однолітків. Тому для учнів з

особливими потребами навчальний процес має здійснюватися диференційовано за індивідуальними планами й програмами, що допоможе розкриттю потенційних можливостей їхнього розвитку. Дослідження показало, що навчання за індивідуальним планом для учнів, які потребують цього за станом здоров'я, запроваджується ще недостатньо широко. Тільки 57,22 % представників адміністрації і 14,71 % класних керівників відповіли, що в їхніх ЗНЗ є учні, які за станом здоров'я навчаються за індивідуальним планом (гістограма 4).

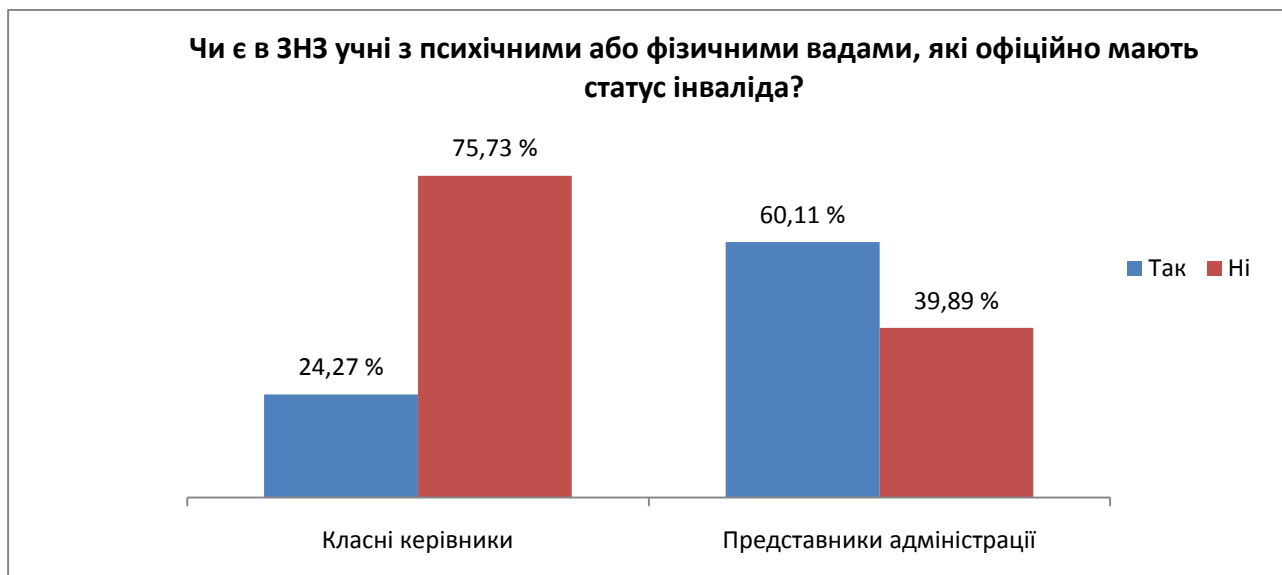
Гістограма 4

Більшість учнів з особливостями психофізичного розвитку самостійно чи зі сторонньою допомогою відвідують школу, але є такі, які за станом здоров'я навчаються в домашніх умовах, тобто освітні послуги їм надаються в індивідуальній формі. За відповідями 24,85 % представників адміністрації ЗНЗ це переважно діти з порушеннями опорно-рухового апарату (гістограма 5).

Більшість (60,11 %) представників адміністрації ствердно відповіли на запитання: «Чи є в ЗНЗ учні з психічними або фізичними вадами, які офіційно мають статус інваліда?», а 39,89 % – дали негативну відповідь (гістограма б). Класні керівники мають іншу думку з цього питання: більшість (75,73 %) із них дали негативну відповідь і тільки 24,27 % – ствердно. Імовірно, або класні керівники недостатньо поінформовані про стан здоров'я учнів свого класу, або представники адміністрації завищують ці показники.

Дослідження показало, що не всі учні з психічними або фізичними вадами, які офіційно мають статус інваліда, користуються пільгами у ЗНЗ (діаграми 1 і 2).

Діаграма 1

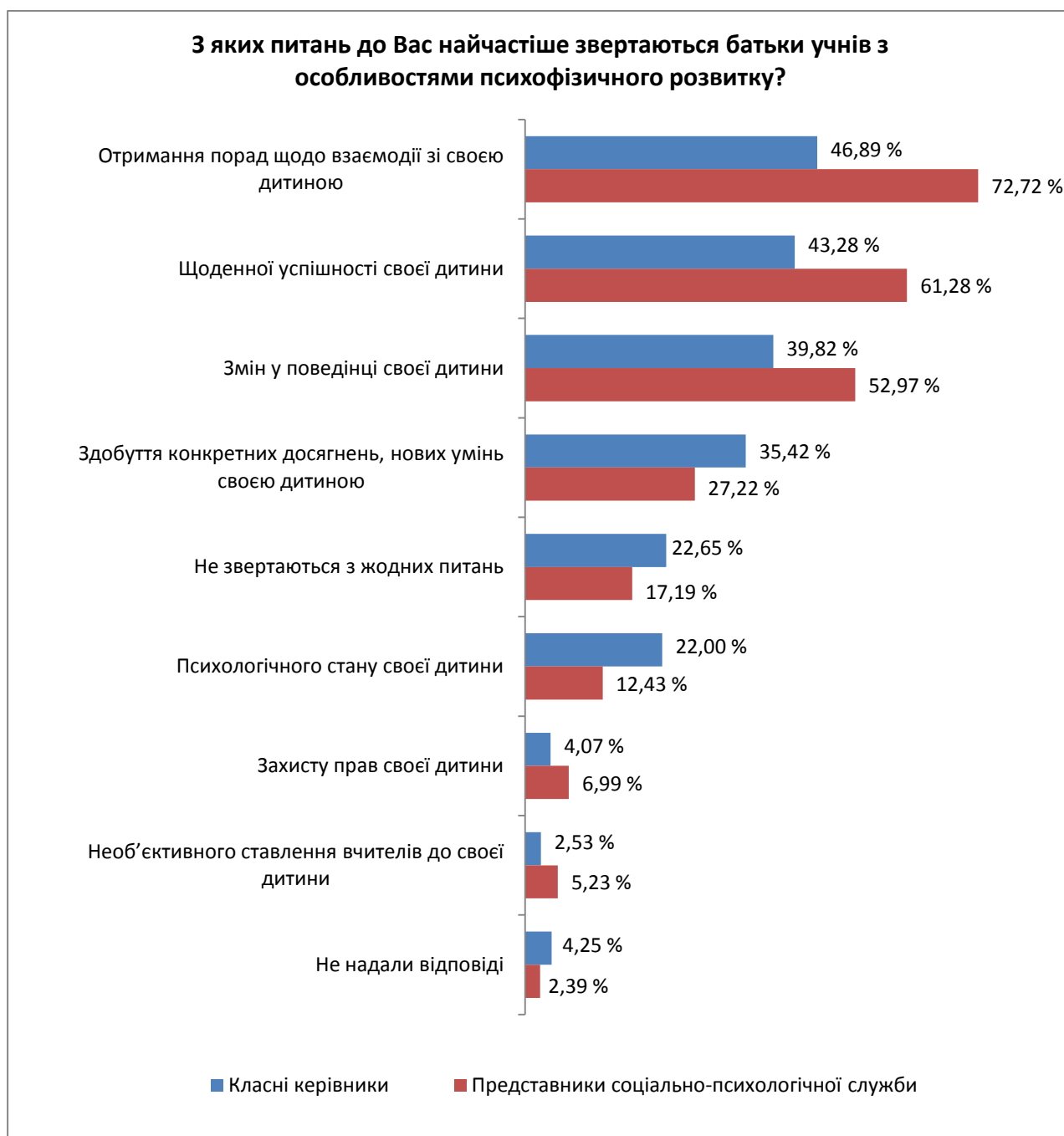

Діти з особливостями психофізичного розвитку, порівняно зі здоровими однолітками, вразливіші, в них частіше деформуються індивідуально-психологічні риси особистості, занижена самооцінка, вони можуть ставати агресивними, відчувати самотність, страхатися своєї професійної непридатності (особливо старшокласники). У таких дітей думки постійно фокусуються на власній «особливості», тому вони потребують більшої уваги з боку педагогічного колективу та батьків.

Переважає більшість батьків учнів з особливостями психофізичного розвитку у ЗНЗ звертаються з різних питань щодо своєї дитини до працівників соціально-психологічної служби, менше ніж половина – до класних керівників. Найчастіше батьки звертаються з таких питань: отримання порад щодо взаємодії зі своєю дитиною (так відповіли 72,72 % представників соціально-психологічної служби і 46,89 % класних керівників); щоденної успішності своєї дитини (відповідно 61,28 і 43,28 %); змін у поведінці своєї дитини (відповідно 52,97 і 39,82 %) (гістограма 7).

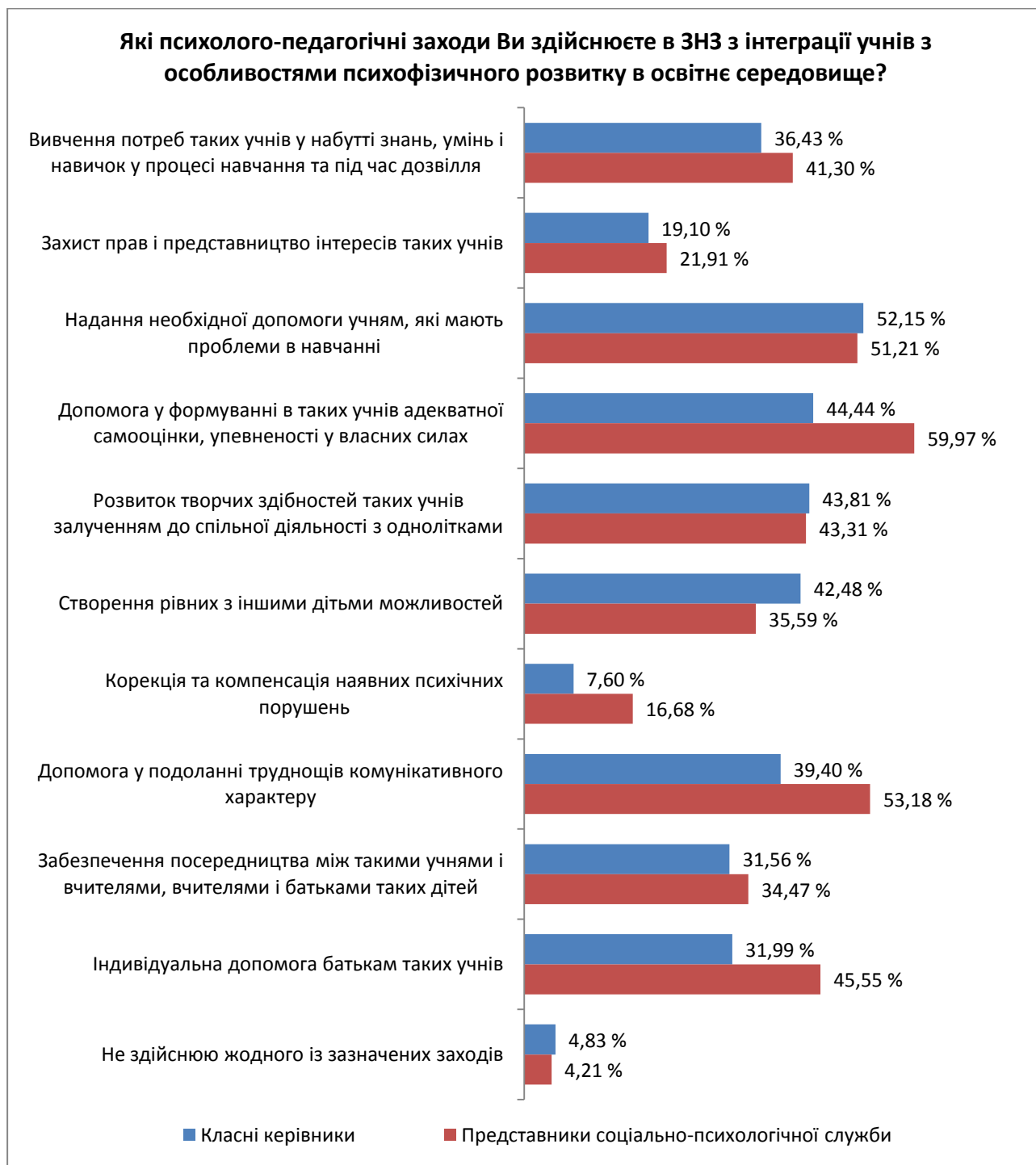

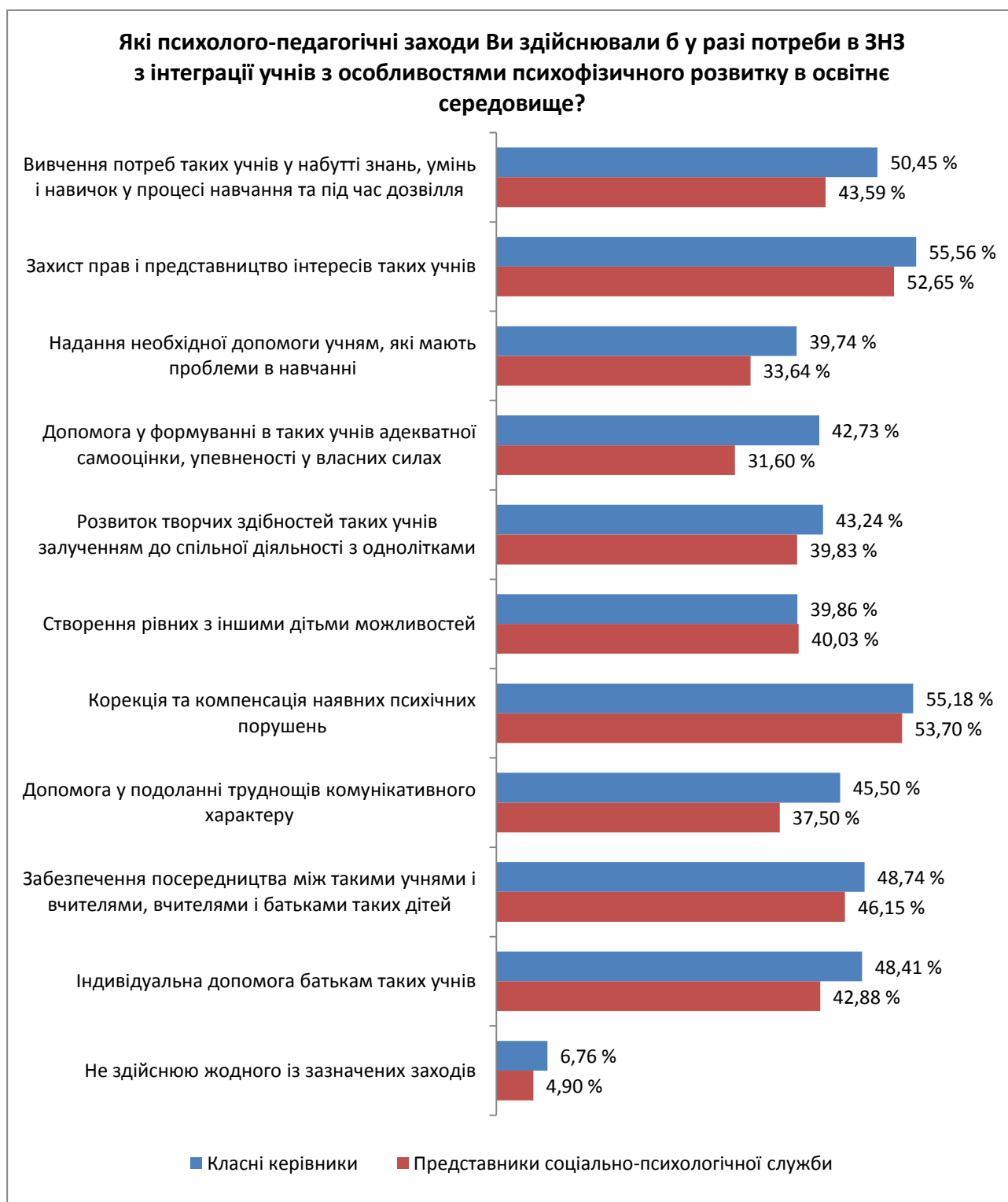
Ефективність навчально-виховного процесу певною мірою визначається тим, наскільки педагогічним колективом ЗНЗ враховуються й реалізуються потенційні можливості навчання та розвитку кожної дитини з особливими потребами. Опитування показало, що працівники ЗНЗ, не очікуючи на державну підтримку програм інклюзивної освіти, самостійно сприяють інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в освітнє середовище, здійснюючи різноманітні психолого-педагогічні заходи. Так,

представники соціально-психологічної служби й класні керівники відповіли, що допомагають таким учням у формуванні адекватної самооцінки, упевненості у власних силах (відповідно 59,97 і 44,44 %), у подоланні труднощів комунікативного характеру (відповідно 53,18 і 39,40 %), надають необхідну допомогу учням, які мають проблеми в навчанні (відповідно 51,21 і 52,15 %) (гістограма 8).

Гістограма 8

Звичайно, процес запровадження інклюзивної освіти тільки розпочато, тому ще далеко не в усіх ЗНЗ навчаються діти з особливостями психофізичного розвитку. Проте, як показало дослідження, педагогічні колективи готові працювати з такими дітьми. Класні керівники висловили дещо більшу готовність, ніж представники соціально-психологічної служби, і в разі потреби вони здійснювали б необхідні психолого-педагогічні заходи з інтеграції учнів з особливостями психофізичного розвитку в освітнє середовище, насамперед: захист прав і представництво інтересів таких учнів (55,56 % класних керівників і 52,65 % представників соціально-психологічної служби); корекцію та компенсацію наявних психічних порушень (відповідно 55,18 і 53,70 %); вивчення потреб таких учнів у набутті знань, умінь і навичок у процесі навчання та під час дозвілля (відповідно 50,45 і 43,59 %) (гістограма 9).

Для успішної інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в соціум необхідно змінити ставлення до них. Повагу до людей з особливими потребами слід виховувати змалку. Так, класні керівники й представники соціально-психологічної служби у своїй роботі конкретними діями сприяють

налагодженню взаємодії дітей, які мають особливості психофізичного розвитку, з іншими учнями, насамперед навчаючи їх розуміти інших людей і співчувати їм (64,61 % представників соціально-психологічної служби і 56,30 % класних керівників), з повагою ставитися до інших людей (відповідно 61,97 і 56,40 %), шукати компромісів і розв'язувати проблеми шляхом обговорення (відповідно 59,90 і 49,75 %), заохочуючи до співробітництва і взаємодопомоги (відповідно 58,12 і 51,37 %). Найменше класні керівники й представники соціально-психологічної служби практикують «закріплення» за учнем з особливостями психофізичного розвитку іншої здорової дитини з групи однолітків (гістограма 10).

Гістограма 10

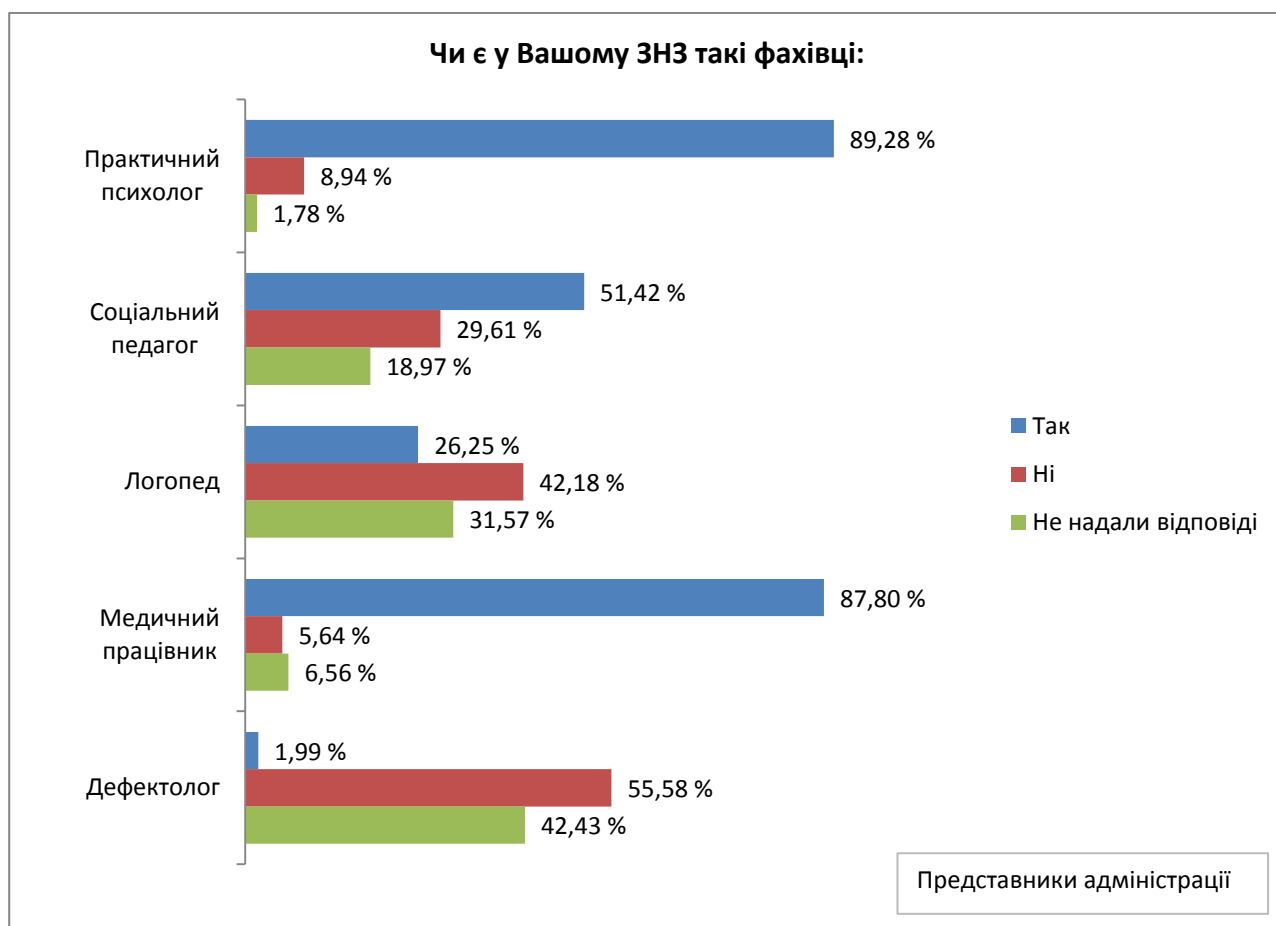
Цікаво, що на запитання: «Як Ви сприяли б у разі потреби налагодженню взаємодії дітей, що мають особливості психофізичного розвитку, з іншими

учнями?» 58,11 % представників соціально-психологічної служби і 54,48 % класних керівників відповіли, що практикували б «закріплення» за учнем з особливостями психофізичного розвитку іншої здорової дитини з групи однолітків (гістограма 11).

Гістограма 11

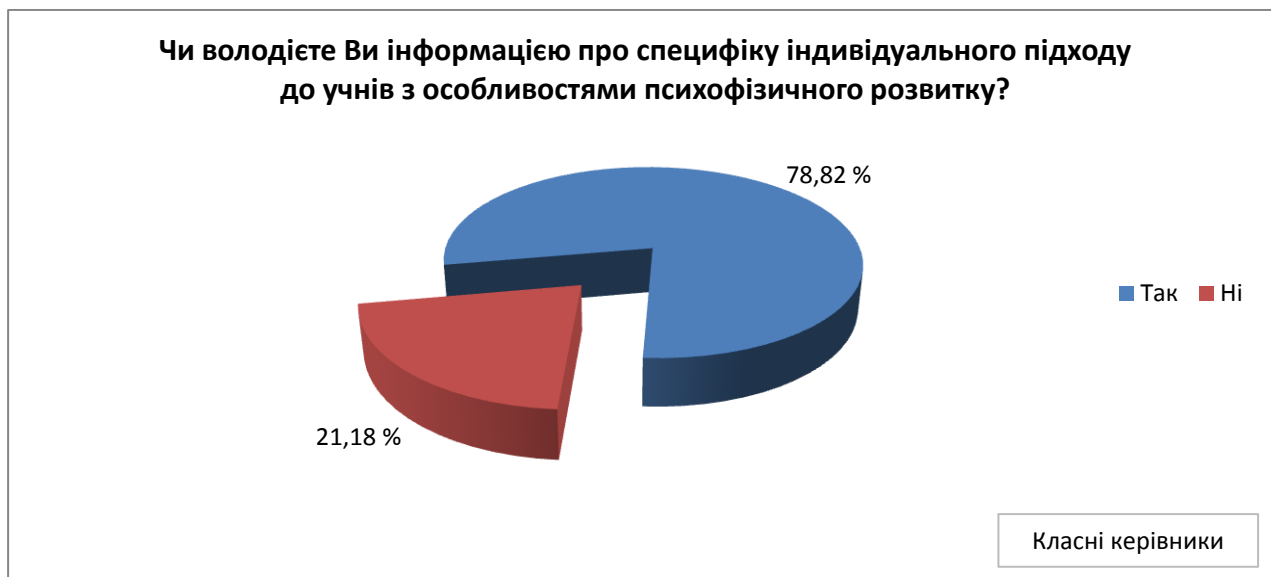

Інклюзивна модель навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку передбачає відповідний супровід різних фахівців: дефектолога (асистента вчителя), практичного психолога, логопеда, медичного працівника, соціального педагога. Дослідження продемонструвало недостатню укомплектованість штатів ЗНЗ усіма необхідними для запровадження інклюзивної освіти фахівцями. Так, за відповідями представників адміністрації в їхньому ЗНЗ є практичний психолог (89,28 %), медичний працівник (87,80 %), соціальний педагог (51,42 %), логопед (26,25 %), дефектолог (1,99 %) (гістограма 12).

Для ефективного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку важливо знати їхні потенційні можливості й потреби і на цій основі розробляти індивідуальний підхід, а за необхідності – навчальні плани. Для цього вчитель має володіти не лише знаннями зі свого предмета і методиками викладання, а й методами роботи з такими учнями.

П'ята частина (21,18 %) опитаних класних керівників, на жаль, не володіють інформацією про специфіку індивідуального підходу до учнів з особливостями психофізичного розвитку. Хоча більшість (78,82 %) класних керівників відповіли, що володіють цією інформацією (діаграма 3).

Зазвичай учителі не мають достатніх знань про природу захворювань таких учнів, тож не зможуть допомогти їм при потребі.

За результатами дослідження частина класних керівників і представників соціально-психологічної служби (відповідно 40,73 і 24,35 %) не володіють прийомами надання першої психологічної або медичної допомоги учням з особливостями психофізичного розвитку (діаграми 4 і 5).

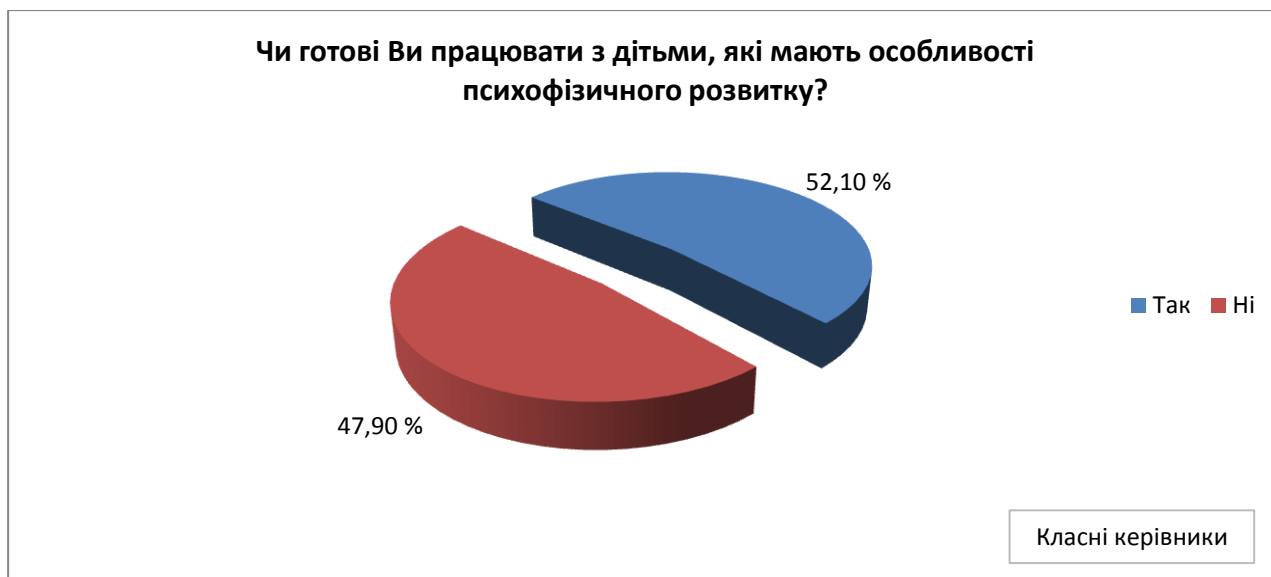

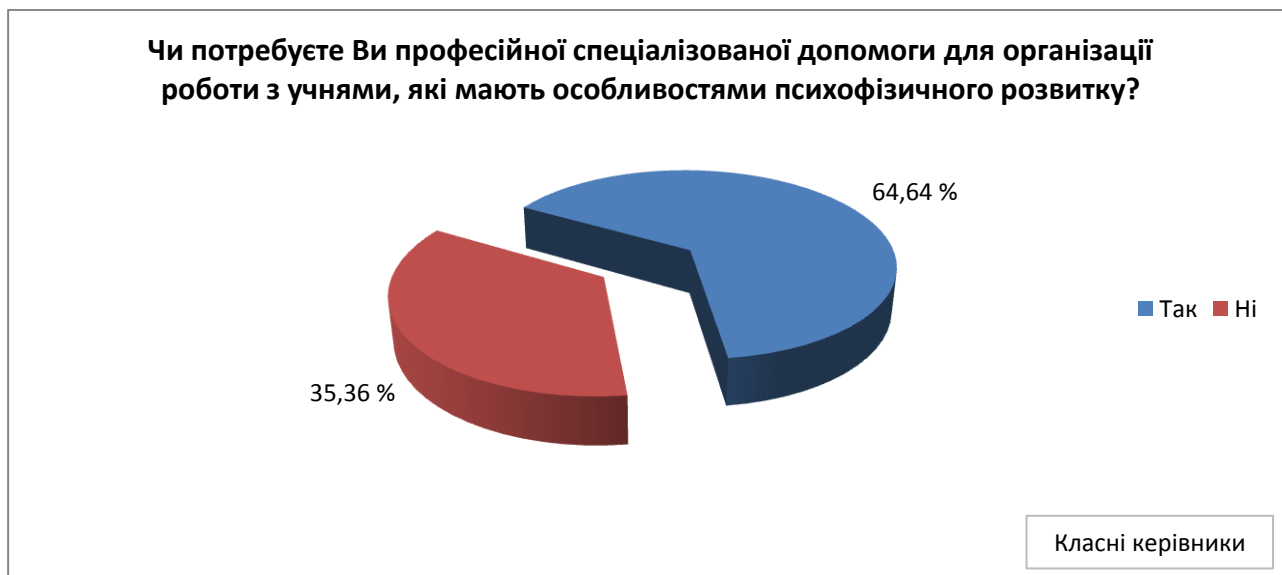
Майже половина (47,90 %) класних керівників відповіли, що навіть не готові працювати з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку. Натомість 52,10 % класних керівників готові працювати з такими дітьми (діаграма 6).

Діаграма 6

Більше ніж половина (64,64 %) класних керівників і 69,65 % представників соціально-психологічної служби потребують професійної спеціалізованої допомоги для організації роботи з учнями, які мають особливості психофізичного розвитку (діаграми 7 і 8).

Діаграма 7

Діаграма 8

Переважає більшість (97,24 %) представників соціально-психологічної служби вважають, що майбутнім працівникам цієї служби необхідна спеціальна підготовка для роботи з інтеграції учнів, які мають особливості психофізичного розвитку, у середовище ЗНЗ (діаграма 9).

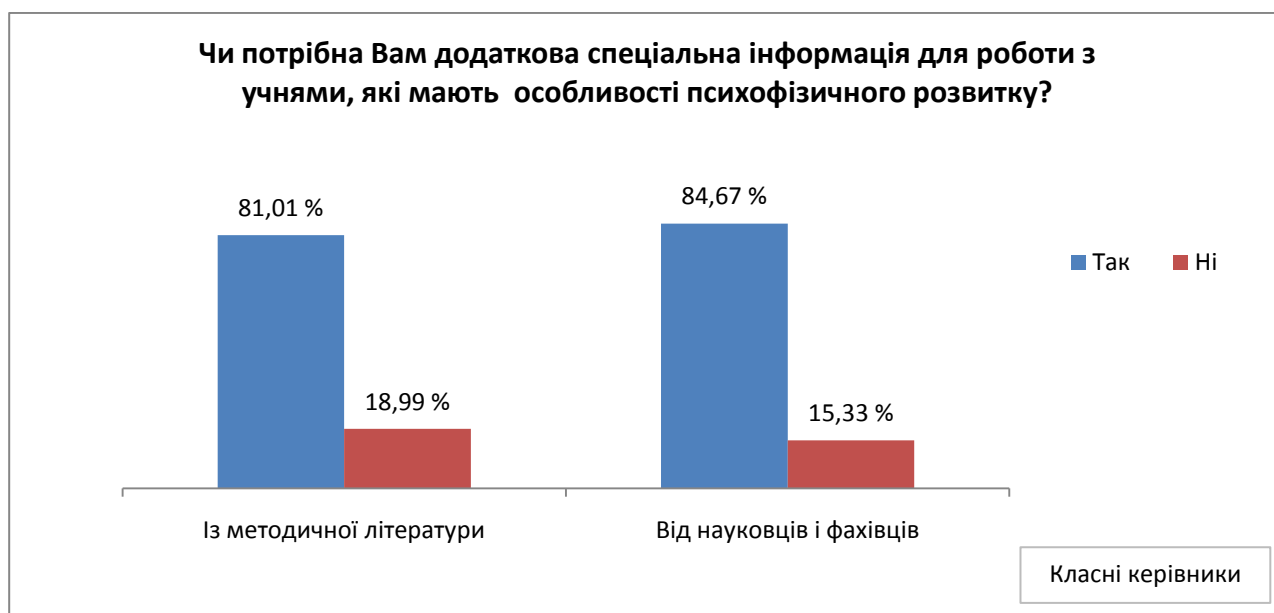
На думку респондентів, працівникам соціально-психологічної служби ЗНЗ для успішної роботи з учнями, які мають особливості психофізичного розвитку, насамперед необхідні вміння добирати доцільні форми й методи роботи з такими учнями (85,27 % представників соціально-психологічної служби), оцінювати психологічний стан таких учнів (75,93 %), визначати їхні потреби (74,58 %) (гістограма 13).

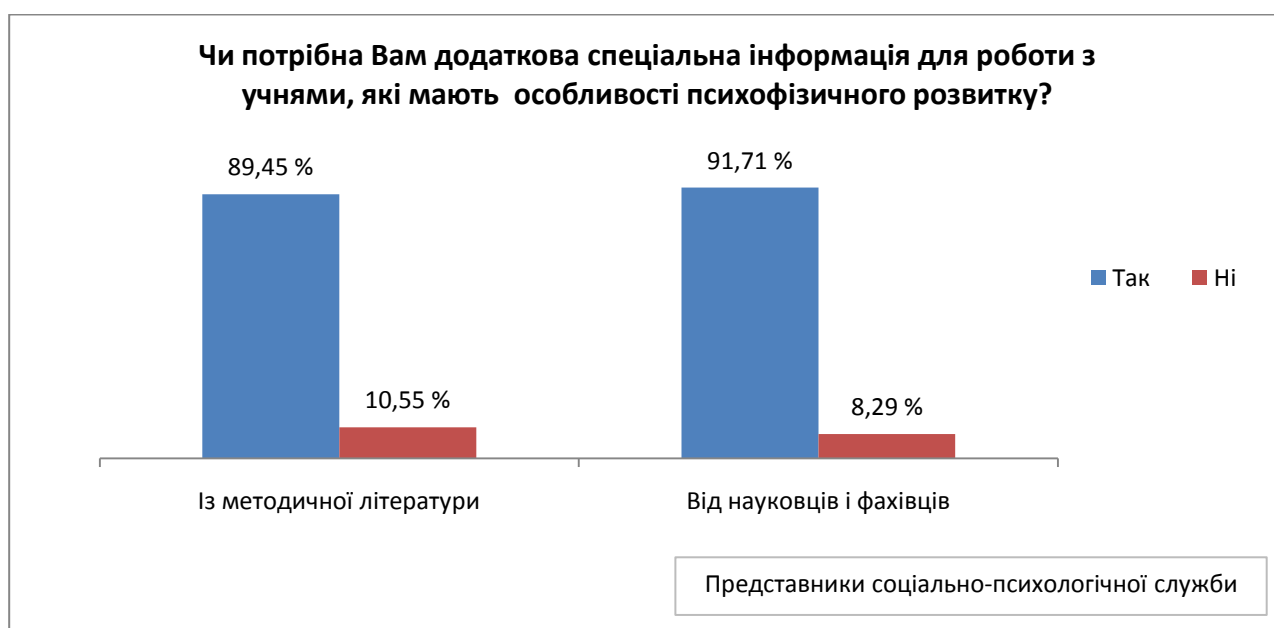
Запровадження інклюзивної освіти потребує додаткового методичного забезпечення, відповідного освітнього середовища, соціально-психологічного супроводу. Важливим моментом є підготовка самих педагогічних кадрів. Необхідно допомогти їм подолати сформовані стереотипи, навчитися толерантності. Для організації ефективної навчально-виховної роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, потрібно провести відповідну підготовку або перепідготовку класних керівників, учителів-предметників, працівників соціально-психологічної служби.

Переважає більшість класних керівників і представників соціально-психологічної служби відповіли, що їм для роботи з учнями, які мають особливості психофізичного розвитку, потрібна додаткова спеціальна інформація із методичної літератури (відповідно 81,01 і 89,45 %) та від науковців і фахівців (відповідно 84,67 і 91,71 %) (гістограми 14 і 15).

Гістограма 14

Гістограма 15

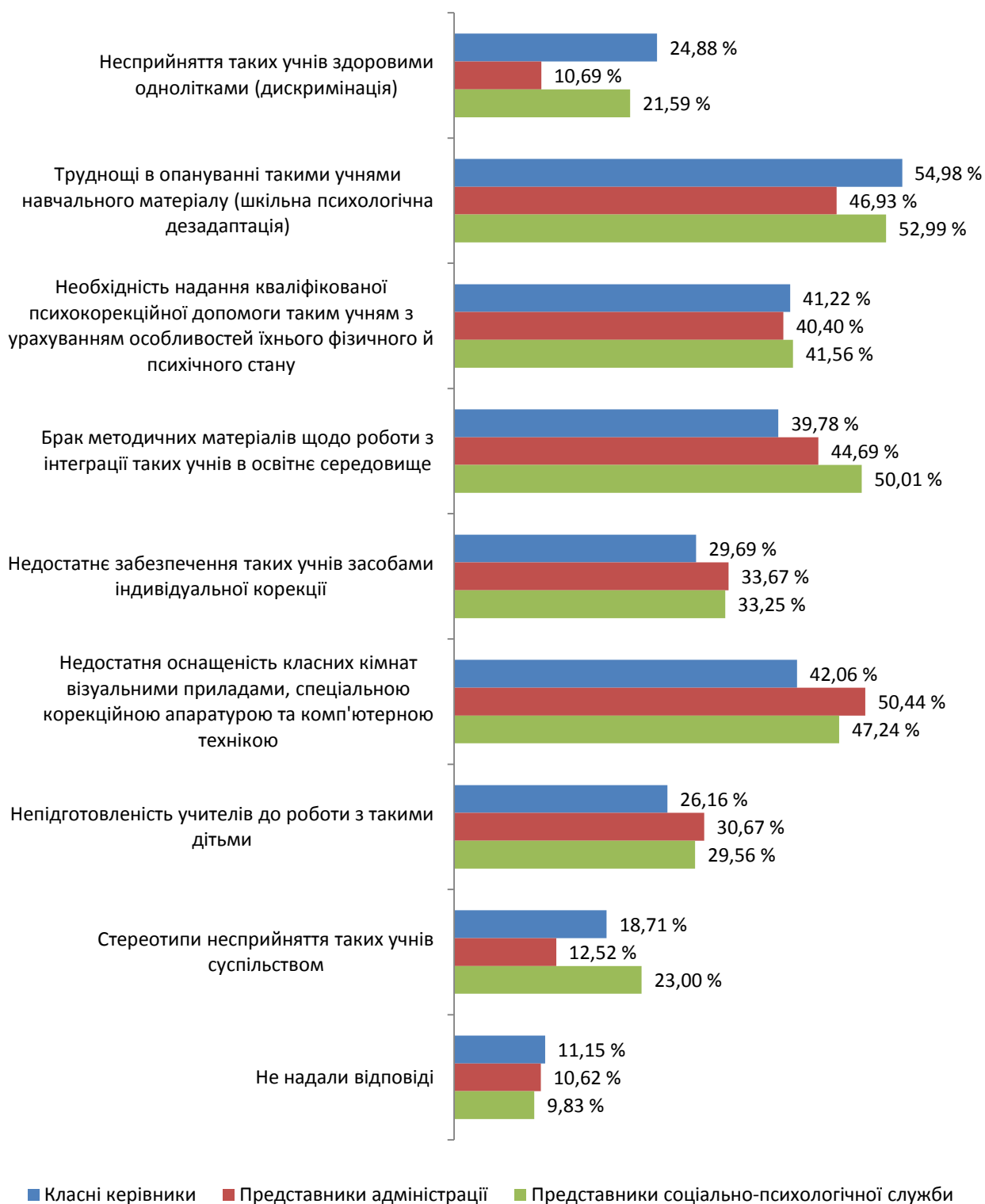
Дослідження показало, що 48,00 % класних керівників потребують лише раз на рік участі в конференціях чи семінарах для набуття додаткових знань із питань навчання й виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку, а 48,12 % представників соціально-психологічної служби вважають за доцільне проводити такі семінари щосеместру (гістограма 16).

Суспільство має адаптувати чинні життєві стандарти для людей з особливими потребами, аби вони не почувалися заручниками обставин та своєї обмеженої дієздатності.

Як показало дослідження, в процесі інтеграції в освітнє середовище учнів з особливостями психофізичного розвитку педагогічні працівники стикаються з низкою проблем. Це, насамперед, труднощі в опануванні такими учнями навчального матеріалу (54,98 % класних керівників, 52,99 % представників соціально-психологічної служби і 46,93 % представники адміністрації), недостатня оснащеність класних кімнат візуальними приладами, спеціальною корекційною апаратурою та комп'ютерною технікою (50,44 % представників адміністрації, 47,24 % представників соціально-психологічної служби, 42,06 % класних керівників), брак методичних матеріалів щодо роботи з інтеграції таких учнів в освітнє середовище (50,01 % представників соціально-психологічної служби, 44,69 % представники адміністрації і 39,78 % класних керівників) (гістограма 17).

З якими проблемами Ви зустрічаєтеся в процесі роботи з інтеграції учнів, що мають особливості психофізичного розвитку, в середовище ЗНЗ?

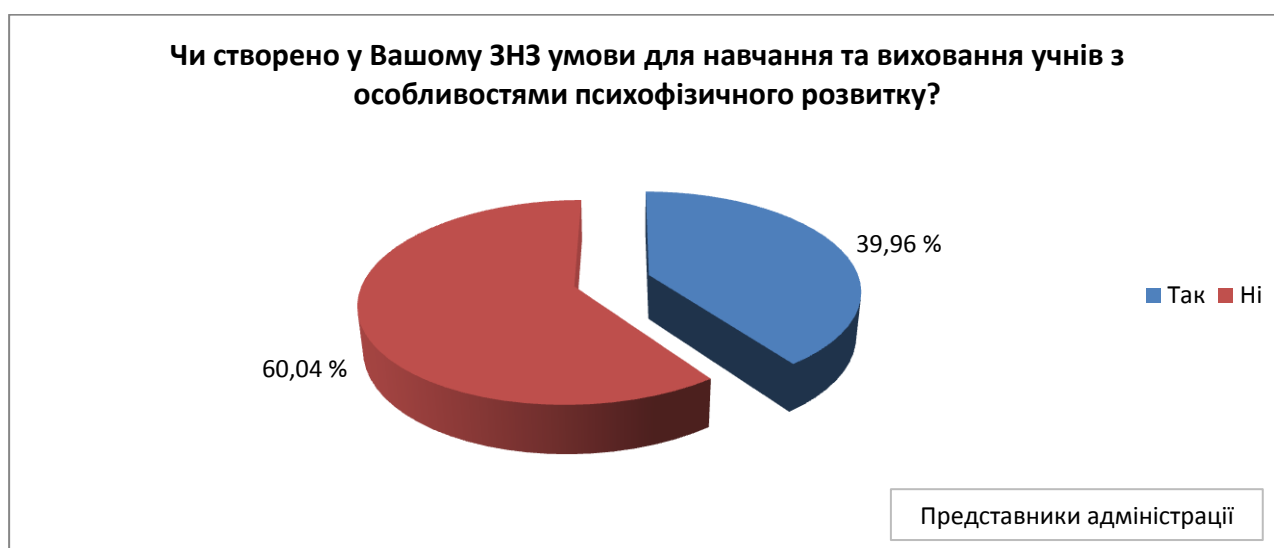
Інклюзивна модель освіти передбачає створення сприятливих умов у ЗНЗ, які відповідали б потребам і можливостям кожного учня з особливостями психофізичного розвитку. Сприятливі умови – це безперешкодний доступ до навчальних та інших приміщень, наявність спеціальних методичних матеріалів, технічних пристроїв та засобів індивідуальної корекції, відповідне кадрове та соціально-психологічне забезпечення.

Більше ніж половина представників соціально-психологічної служби та представників адміністрації (відповідно 53,00 і 60,04 %) вважають, що в їхніх ЗНЗ не створено належних умов для навчання й виховання учнів з особливостями психофізичного розвитку (діаграми 10 і 11).

Діаграма 10

Діаграма 11

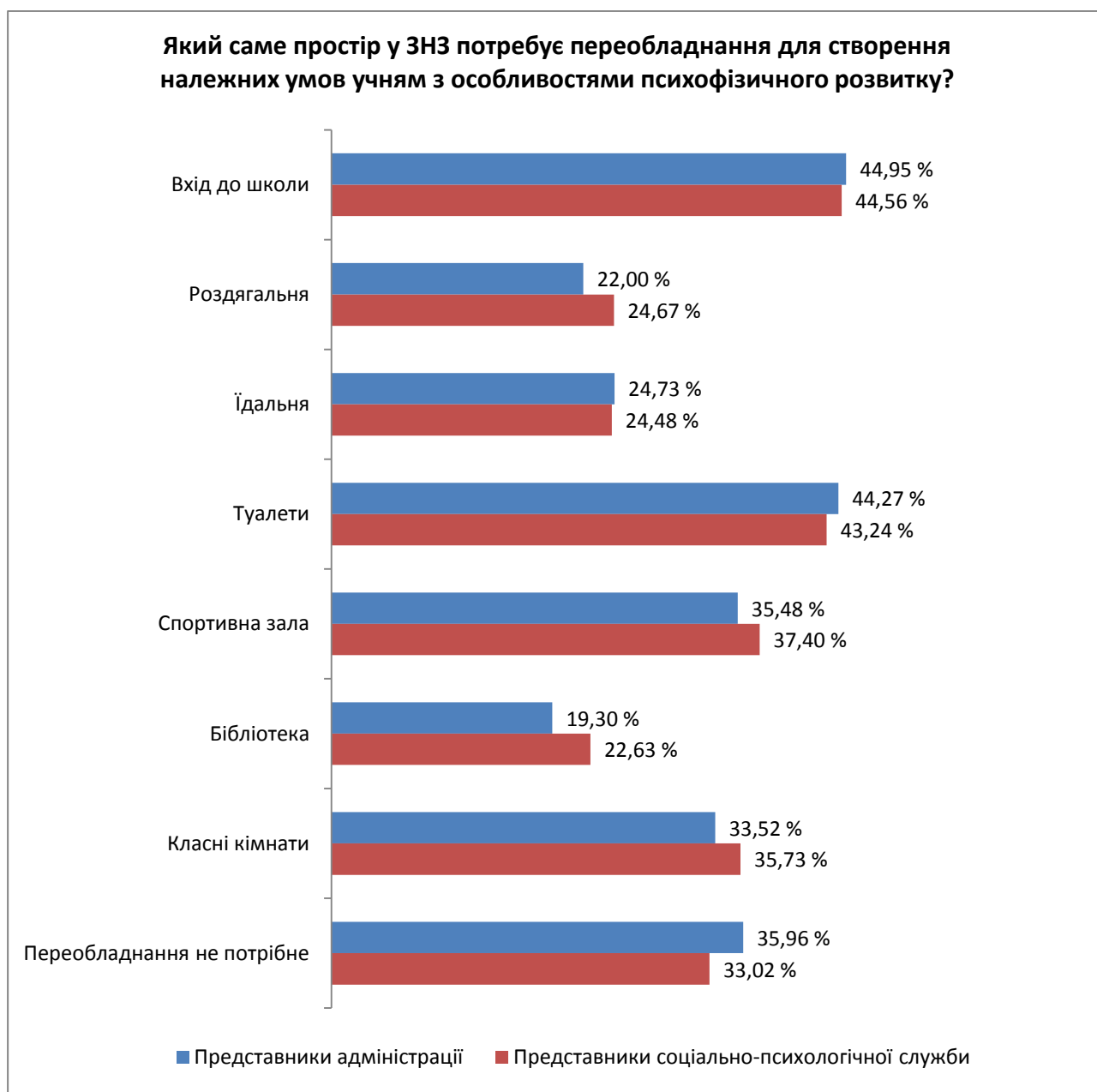

За відповідями респондентів, для створення належних умов учням з особливостями психофізичного розвитку майже весь простір ЗНЗ потребує переобладнання: вхід до школи (44,95 % представників адміністрації, 44,56 % представників соціально-психологічної служби); туалети (відповідно 44,27 і 43,24 %); спортивна зала (відповідно 35,48 і 37,40 %); класні кімнати (відповідно 33,52 і 35,73 %) тощо (гістограма 18).

Третина представників соціально-психологічної служби та представників адміністрації (відповідно 33,02 і 35,96 %) вважають, що простір їхніх ЗНЗ не потребує переобладнання (гістограма 18). Можливо, це пояснюється тим, що в деяких ЗНЗ уже було здійснено реконструкцію приміщень або респонденти не переймаються цим питанням, вважаючи, що процес інтеграції дітей з особливими потребами в освітнє середовище справа – далекого майбутнього.

Попри те, що метод спільного навчання здорових дітей і дітей з особливостями психофізичного розвитку визнаний найпрогресивнішим (у тих випадках, коли цьому не суперечать медичні показання), реальні умови більшості ЗНЗ м. Києва поки що не сприяють його поширенню.

Висновки й рекомендації за результатами моніторингового дослідження

Запровадження інклюзивної освіти – нагальне завдання сьогодення, невід’ємна складова процесу демократизації в нашій державі, що передбачає зміну ставлення до людей з особливостями психофізичного розвитку й урахування їхніх потреб.

На підставі результатів моніторингового дослідження можна зробити такі висновки.

1. У загальноосвітньому просторі поступово створюються умови для інтеграції дітей з особливими потребами в життя суспільства. У ЗНЗ м. Києва навчаються діти з особливостями психофізичного розвитку; серед них переважають діти з порушеннями слуху і зору. Також є діти з порушеннями мови, з порушеннями інтелектуального розвитку, з емоційно-вольовими порушеннями, з порушеннями опорно-рухового апарату і з комплексними порушеннями психофізичного розвитку. Тільки невелика частка класних керівників, представників адміністрації та представників соціально-психологічної служби зазначили, що в їхніх навчальних закладах немає таких дітей. Доцільно зауважити недостатню поінформованість респондентів про психофізичний стан учнів.
2. Навчання за індивідуальним планом для учнів, які потребують цього за станом здоров’я, у ЗНЗ м. Києва запроваджуються недостатньо широко.
3. Класні керівники й представники соціально-психологічної служби здійснюють різноманітні психолого-педагогічні заходи з інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітнє середовище: допомагають таким учням у формуванні адекватної самооцінки, упевненості у власних силах, у подоланні труднощів комунікативного характеру; надають необхідну допомогу учням, які мають проблеми в навчанні.

4. Класні керівники й представники соціально-психологічної служби конкретними діями сприяють налагодженню взаємодії дітей, які мають особливості психофізичного розвитку, з іншими учнями, насамперед навчаючи розуміти інших людей і співчувати їм, з повагою ставитися до інших людей, шукати компромісів і розв'язувати проблеми шляхом обговорення, заохочуючи до співробітництва і взаємодопомоги.
5. Загальноосвітнім навчальним закладам для запровадження інклюзивної освіти бракує фахівців, через що може загальмуватися реалізація плану інтеграції дітей, які мають особливості психофізичного розвитку, в освітнє середовище. Так, тільки в половині ЗНЗ є соціальний педагог, у чверті – логопед і лише у 1,99 % – дефектолог.
6. Не всі вчителі володіють методами роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: тільки половина класних керівників готові працювати з такими учнями й можуть за потреби надати їм першу психологічну або медичну допомогу.
7. Більше ніж половина класних керівників і представників соціально-психологічної служби потребують професійної спеціалізованої допомоги для організації роботи з учнями, які мають особливості психофізичного розвитку. Класні керівники потребують участі в конференціях чи семінарах із питань навчання й виховання таких дітей щороку, а представники соціально-психологічної служби – щосеместру. Майже всі респонденти відповіли, що майбутнім працівникам соціально-психологічної служби необхідна спеціальна підготовка для роботи з інтеграції учнів, які мають особливості психофізичного розвитку, в середовище ЗНЗ.
8. Респонденти вважають, що в процесі інтеграції в освітнє середовище учнів з особливостями психофізичного розвитку вони стикаються з низкою проблемам. Це, насамперед, труднощі в опануванні такими учнями навчального матеріалу (шкільна психологічна дезадаптація); недостатня оснащеність класних кімнат візуальними приладами,

спеціальною корекційною апаратурою та комп'ютерною технікою; брак методичних матеріалів щодо роботи з інтеграції таких учнів в освітнє середовище.

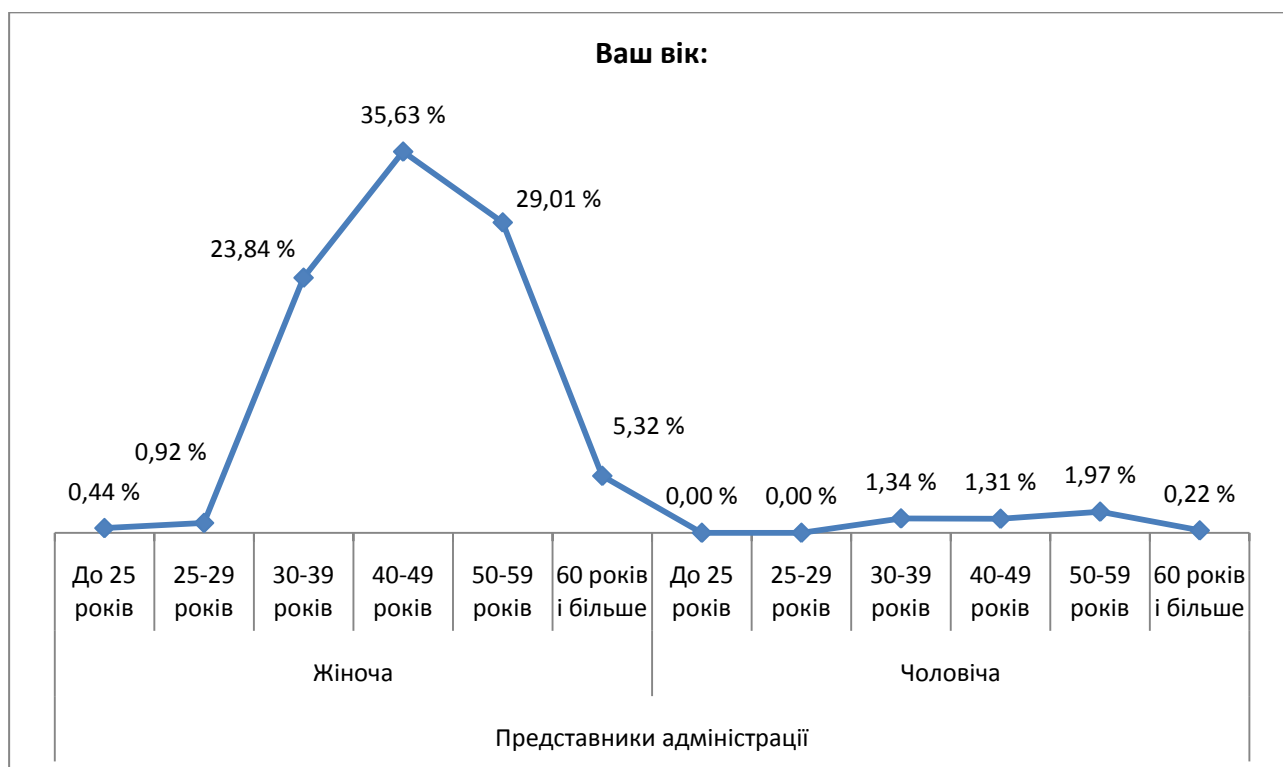
9. Більше ніж половина представників адміністрації та представників соціально-психологічної служби підтверджують, що в їхніх ЗНЗ ще не створено належних умов для навчання й виховання учнів з особливостями психофізичного розвитку.
10. Ще одна серйозна проблема, що не сприяє інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в шкільне середовище, – це непристосованість будівель і приміщень ЗНЗ для навчання в них таких учнів. Так, за відповідями респондентів майже весь простір ЗНЗ потребує переобладнання, зокрема вхід до школи, туалети, спортивна зала, класні кімнати.

Рекомендації для забезпечення ефективної інтеграції дітей з особливостями психофізіологічного розвитку в середовище ЗНЗ:

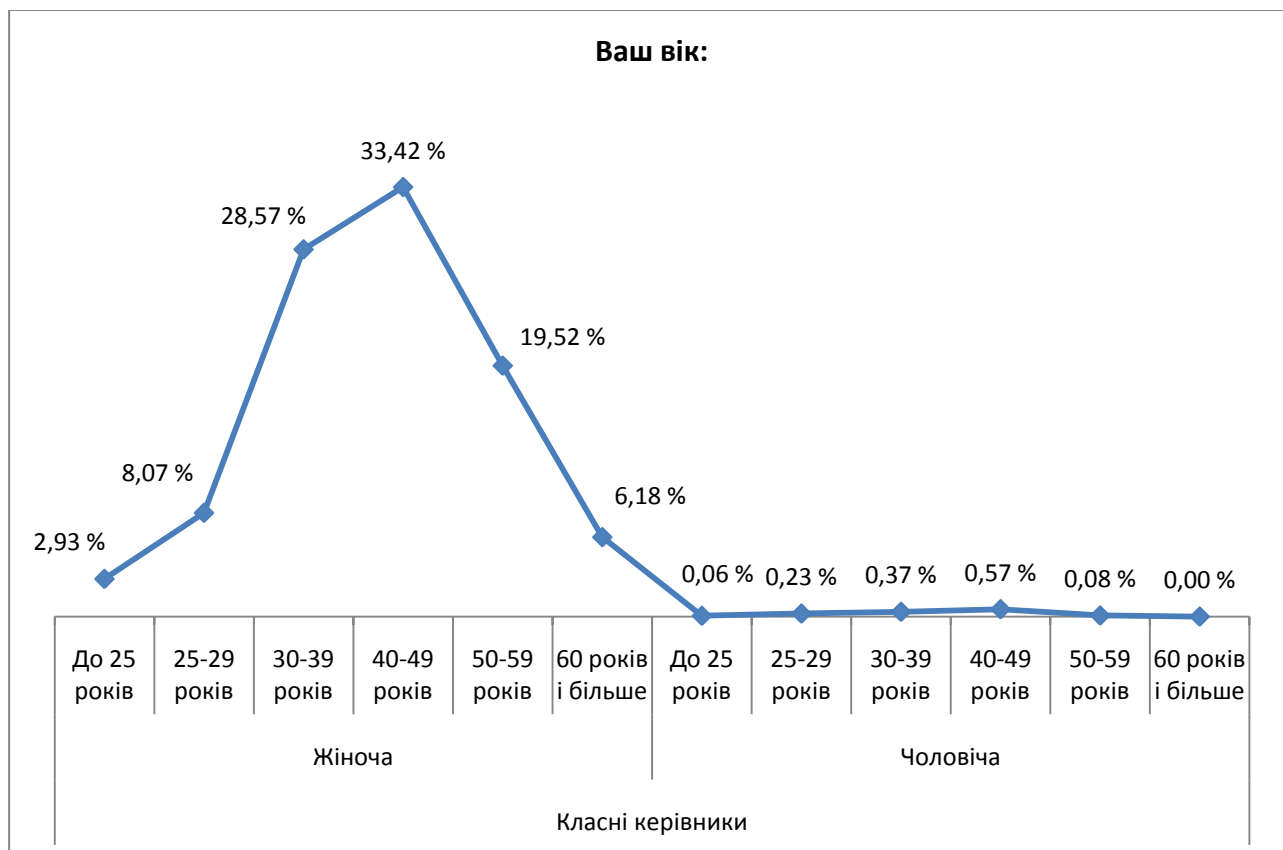
- Педагогічним вищим навчальним закладам потрібно проводити відповідну спеціальну підготовку майбутніх педагогічних кадрів, працівників соціально-психологічної служби для роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, для інтеграції їх у загальноосвітнє середовище.
- В інститутах післядипломної педагогічної освіти, на курсах підвищення кваліфікації потрібно організувати спецкурси для ознайомлення педагогічних працівників зі специфікою навчально-виховної роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, та методикою викладання для них.
- Необхідно обов'язково враховувати потреби дітей з обмеженими фізичними можливостями при будівництві, проведенні реконструкції та капітальних ремонтів будівель і приміщень ЗНЗ.

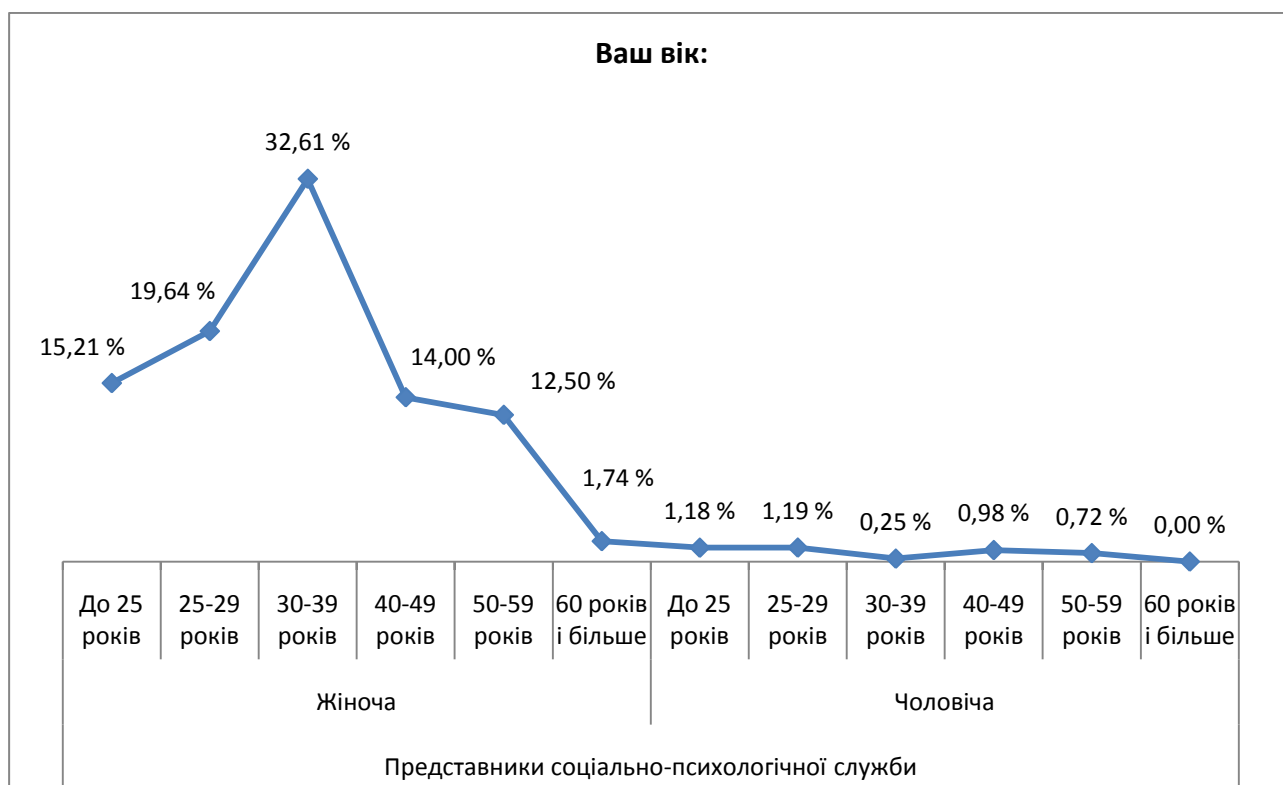
- Доцільно організовувати конференції, семінари, тренінги, практичні заняття з педагогічними працівниками для надання інформації про специфіку роботи з учнями, які мають особливості психофізичного розвитку.
- Працівники соціально-психологічної служби мають проводити діагностику та корекцію соціально-психологічного стану дітей з особливостями психофізичного розвитку з подальшим обов'язковим наданням цієї інформації класним керівникам та вчителям-предметникам.
- У ЗНЗ потрібно проводити спільні заходи задля неформального спілкування між здоровими дітьми та дітьми з особливостями психофізичного розвитку, що позитивно впливає на їхні комунікативні навички міжособистісних відносин у різних ситуаціях, збагачує їхній соціальний досвід, сприяє успішній інтеграції в середовище ЗНЗ.
- Необхідно проводити соціально-педагогічну роботу з батьками дітей, які мають особливості психофізичного розвитку, залучати батьків до групових і колективних форм роботи (практичні семінари, лекції-презентації, консультації), що допоможе в розв'язанні проблем розвитку їхньої дитини. Така співпраця важлива, оскільки батьки не завжди знають, як передати дитині з порушеннями в розвитку соціальний досвід, знання, іноді – як поводитися з дитиною.
- Доцільно сприяти налагодженню міжвідомчої взаємодії між соціальними інституціями, які надають допомогу й підтримку дітям-інвалідам, для ефективнішої інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в освітнє середовище, а в подальшому – в соціум.

Гістограма Д1.1

Гістограма Д1.2

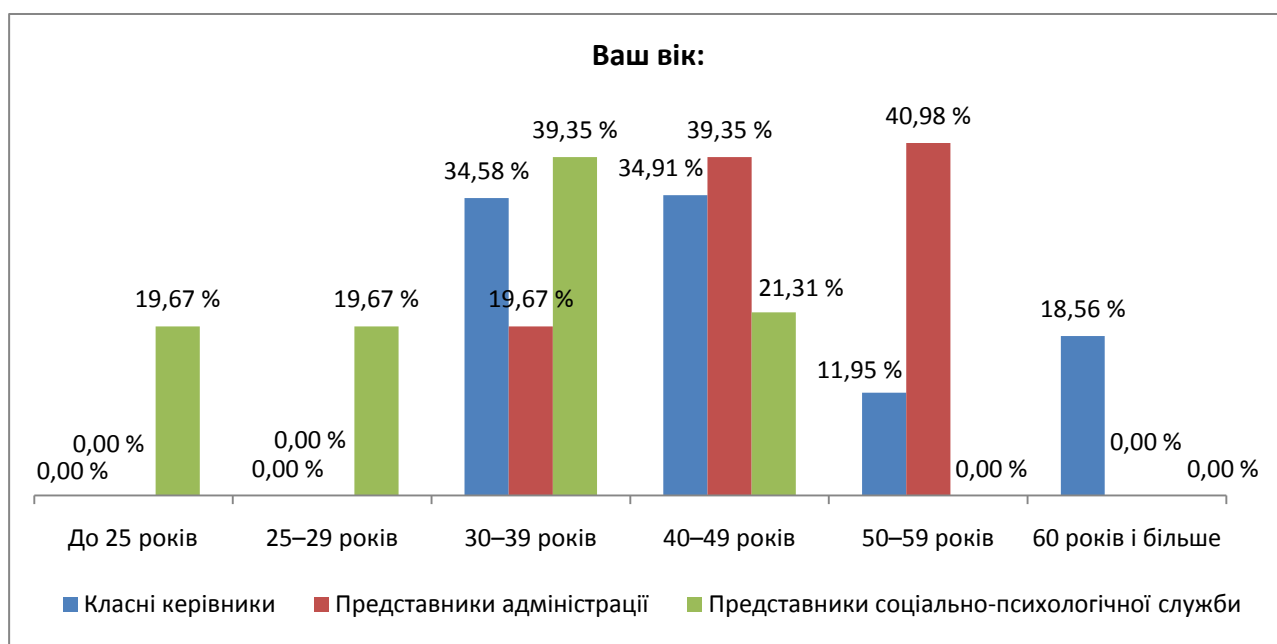

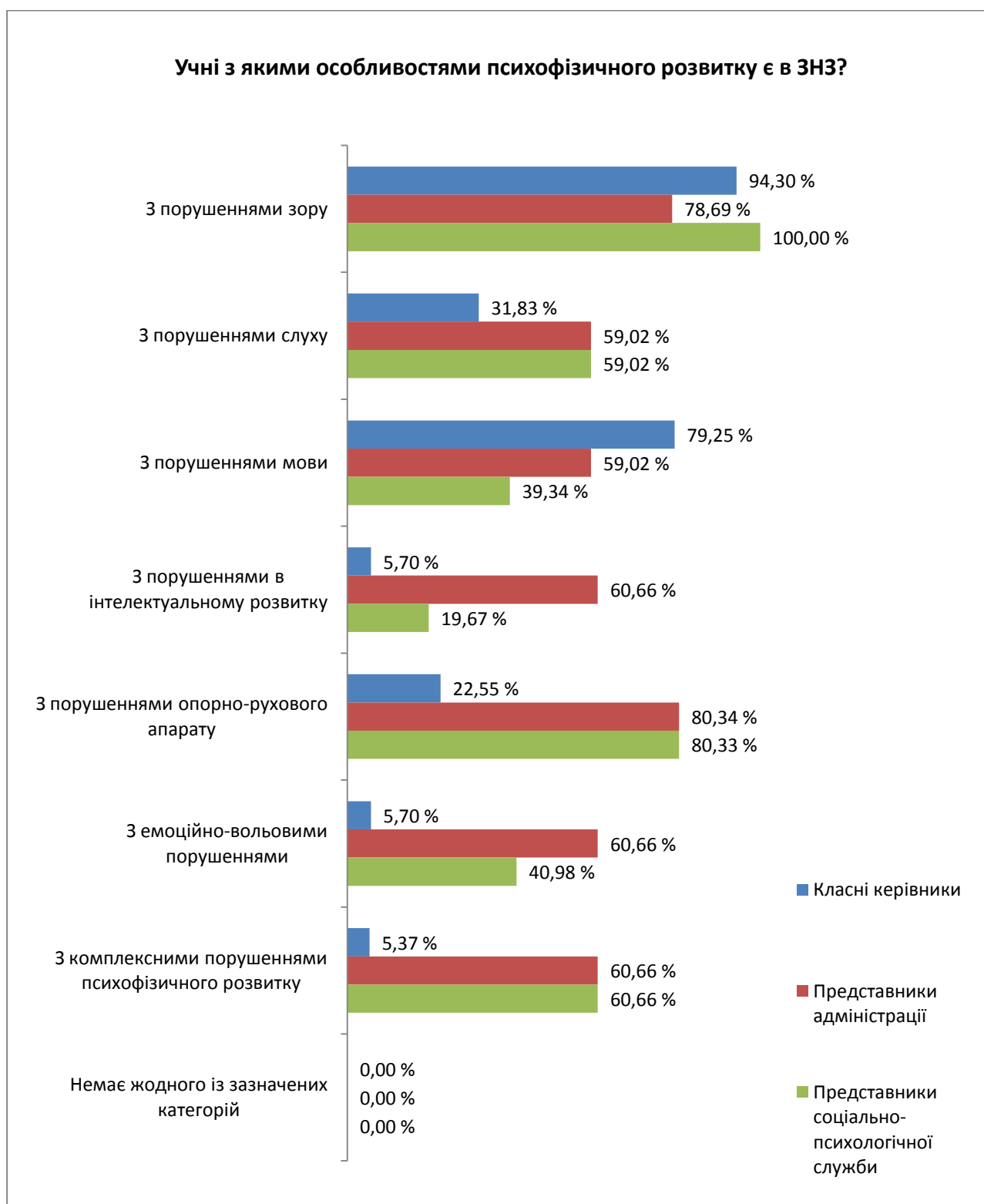
У п'ятьох столичних навчальних закладах запроваджується навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовищі здорових однолітків. Це середні загальноосвітні школи № 168 і № 233 Оболонського району та № 184 Дніпровського району; школи-дитсадки "Паросток" Подільського району та "Барвінок" Голосіївського району. Результати моніторингового дослідження у цих навчальних закладах ілюструють гістограми 19-40 і діаграми 12-18.

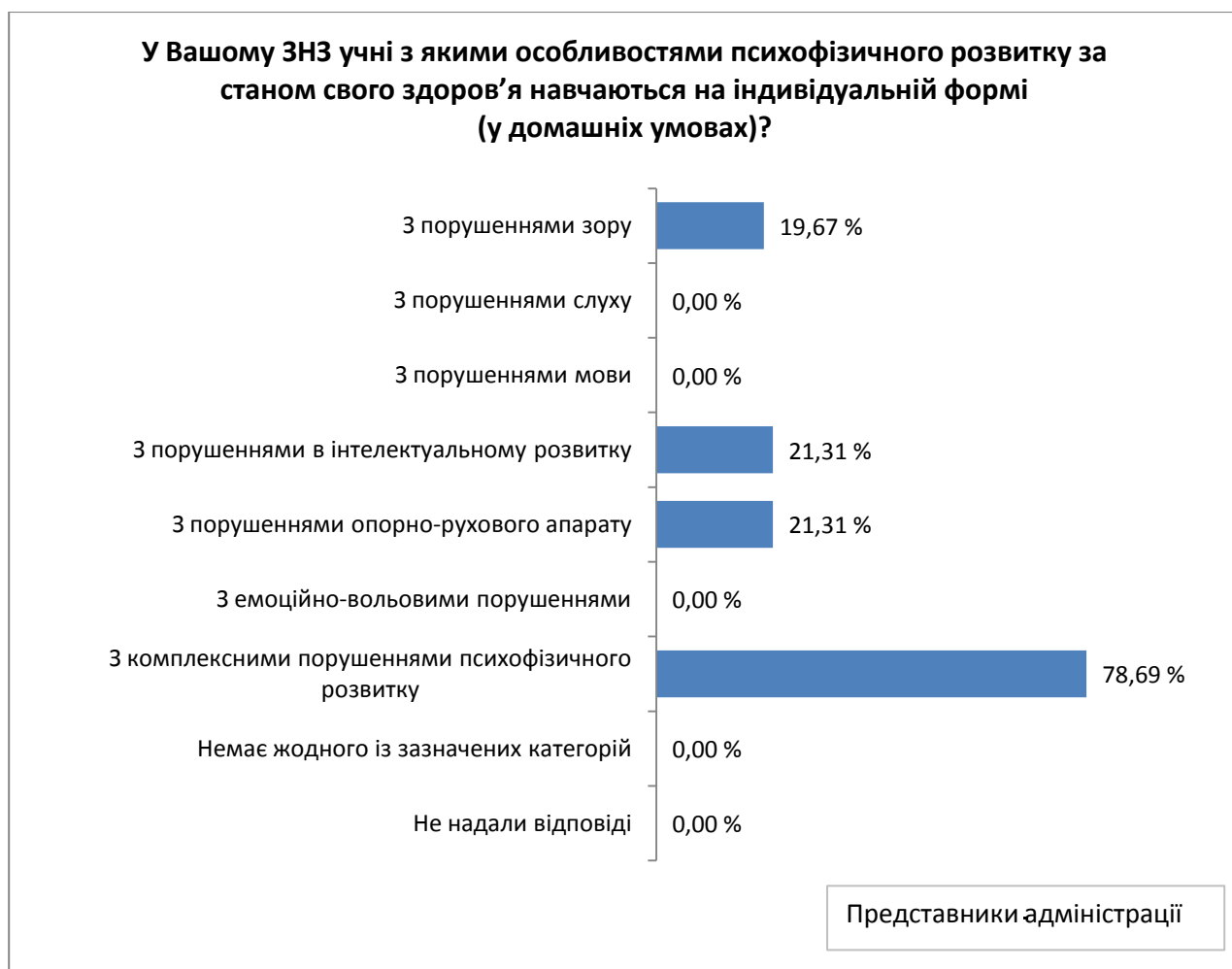
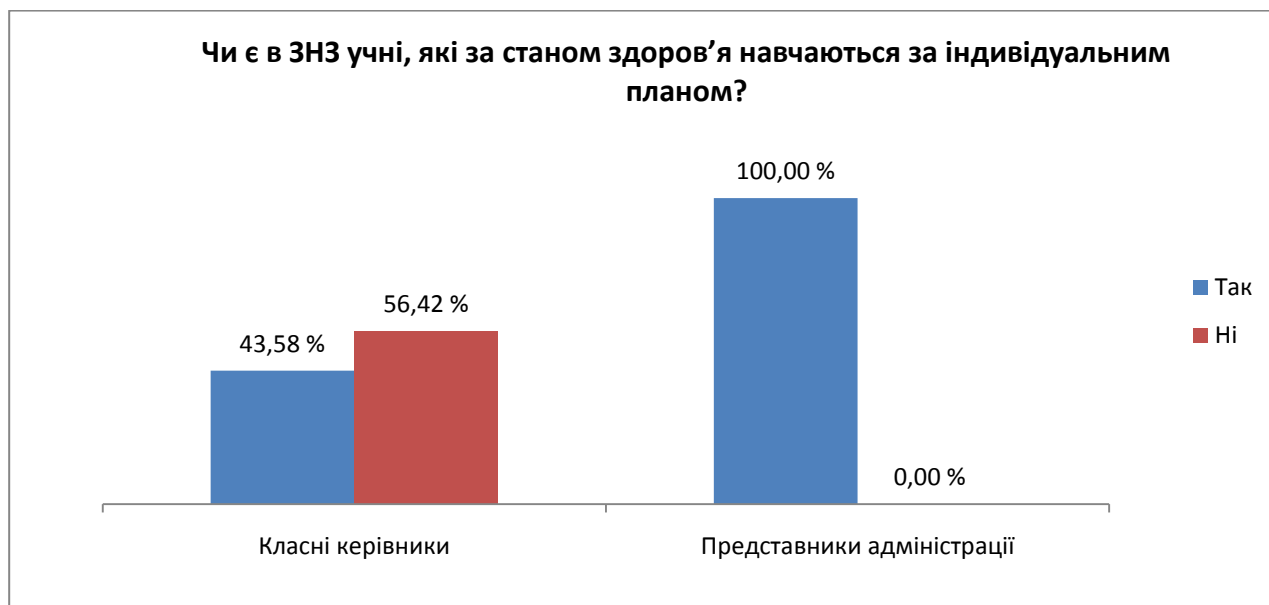
Гістограма Д2.1

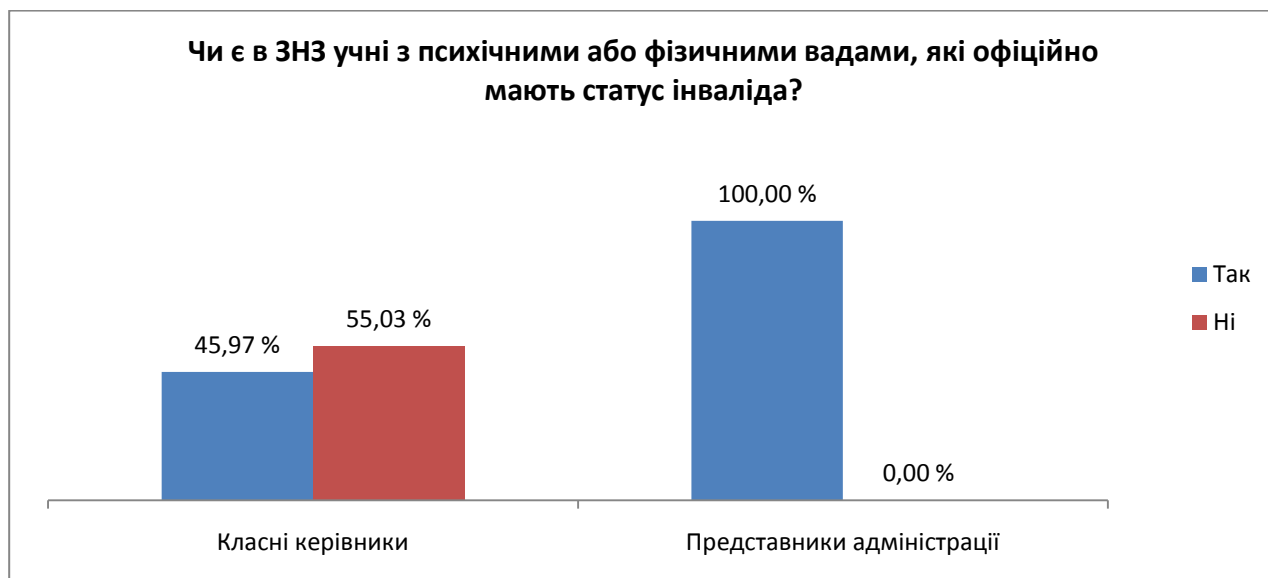
Гістограма Д2.2

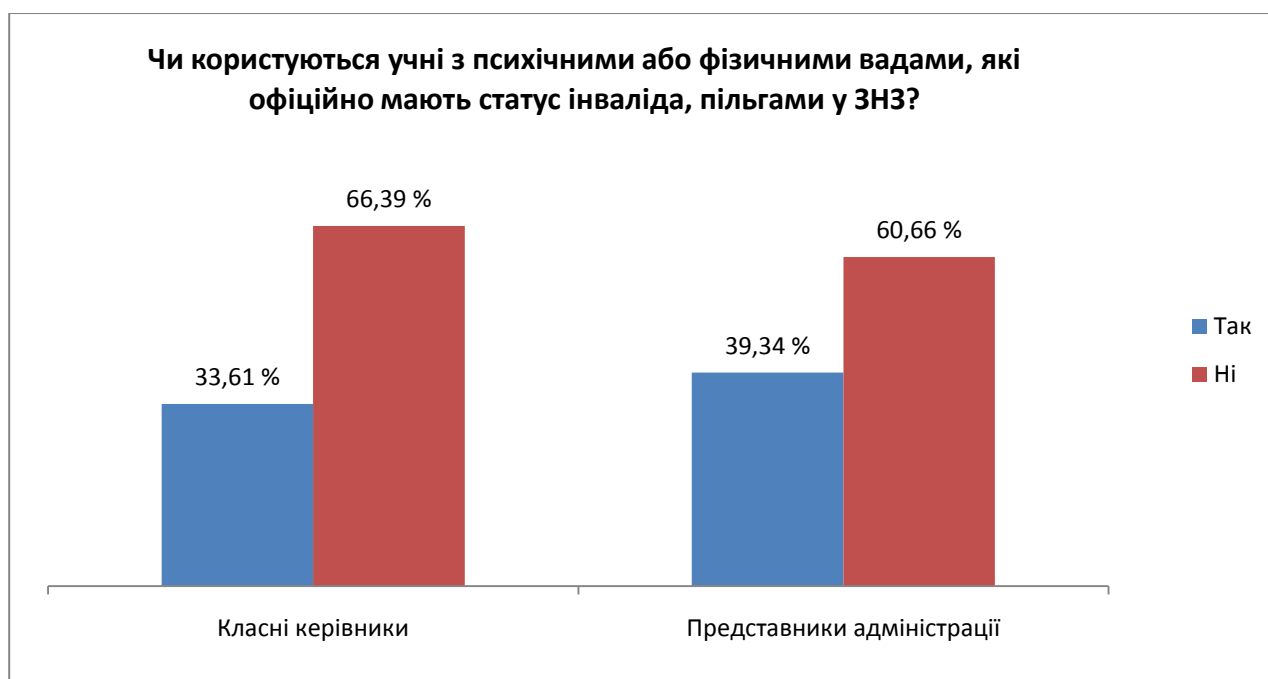

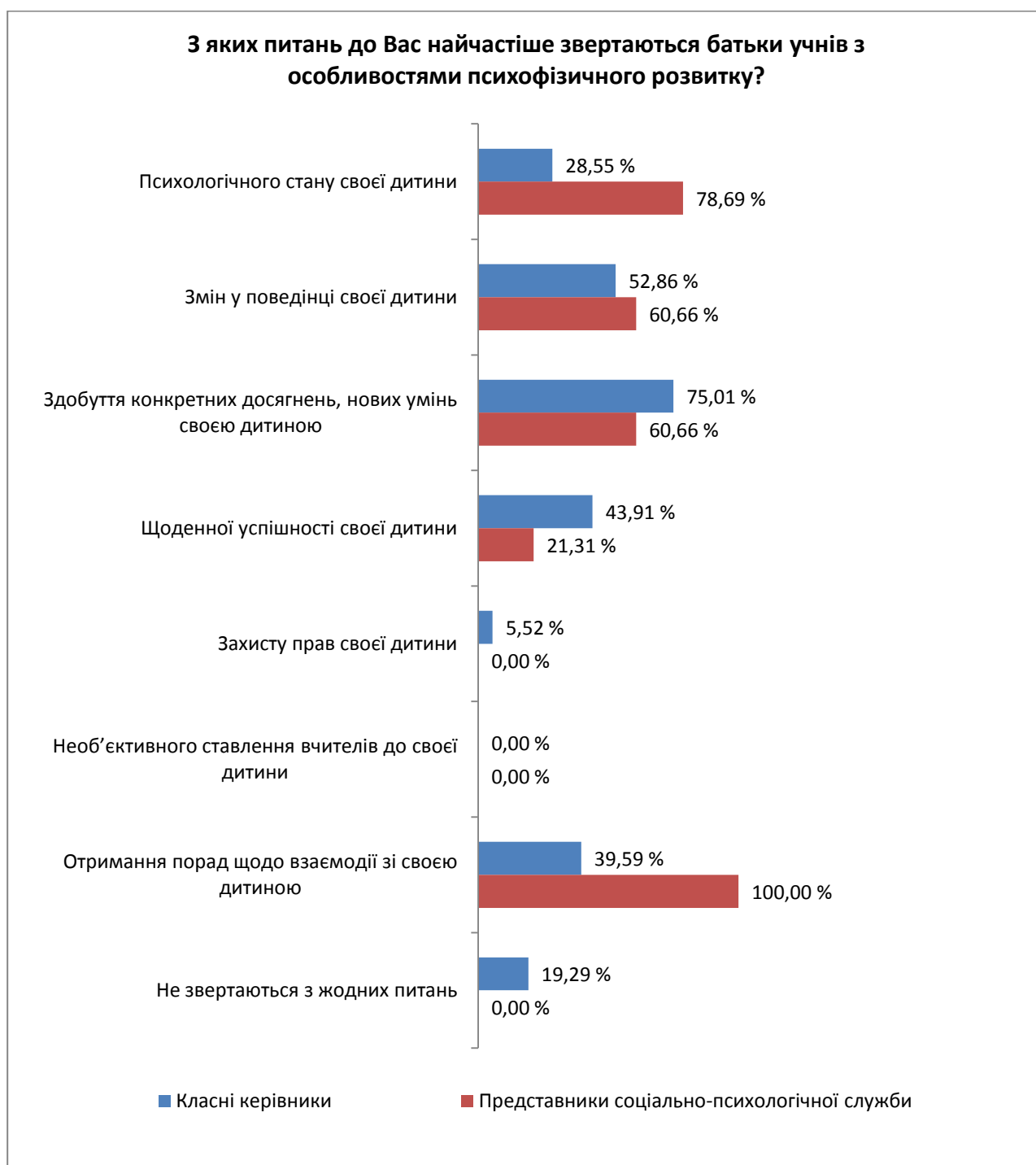

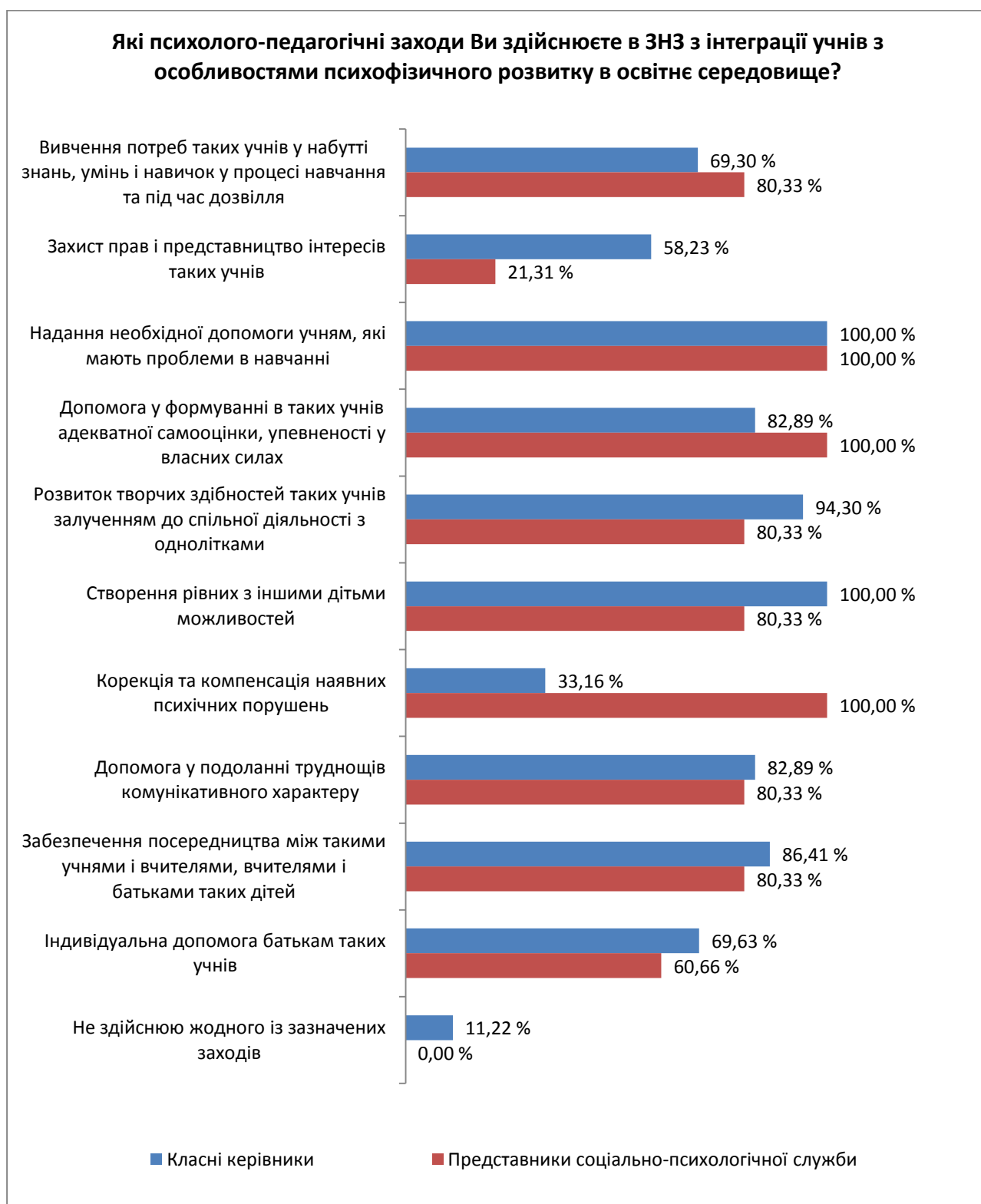
Гістограма Д2.6

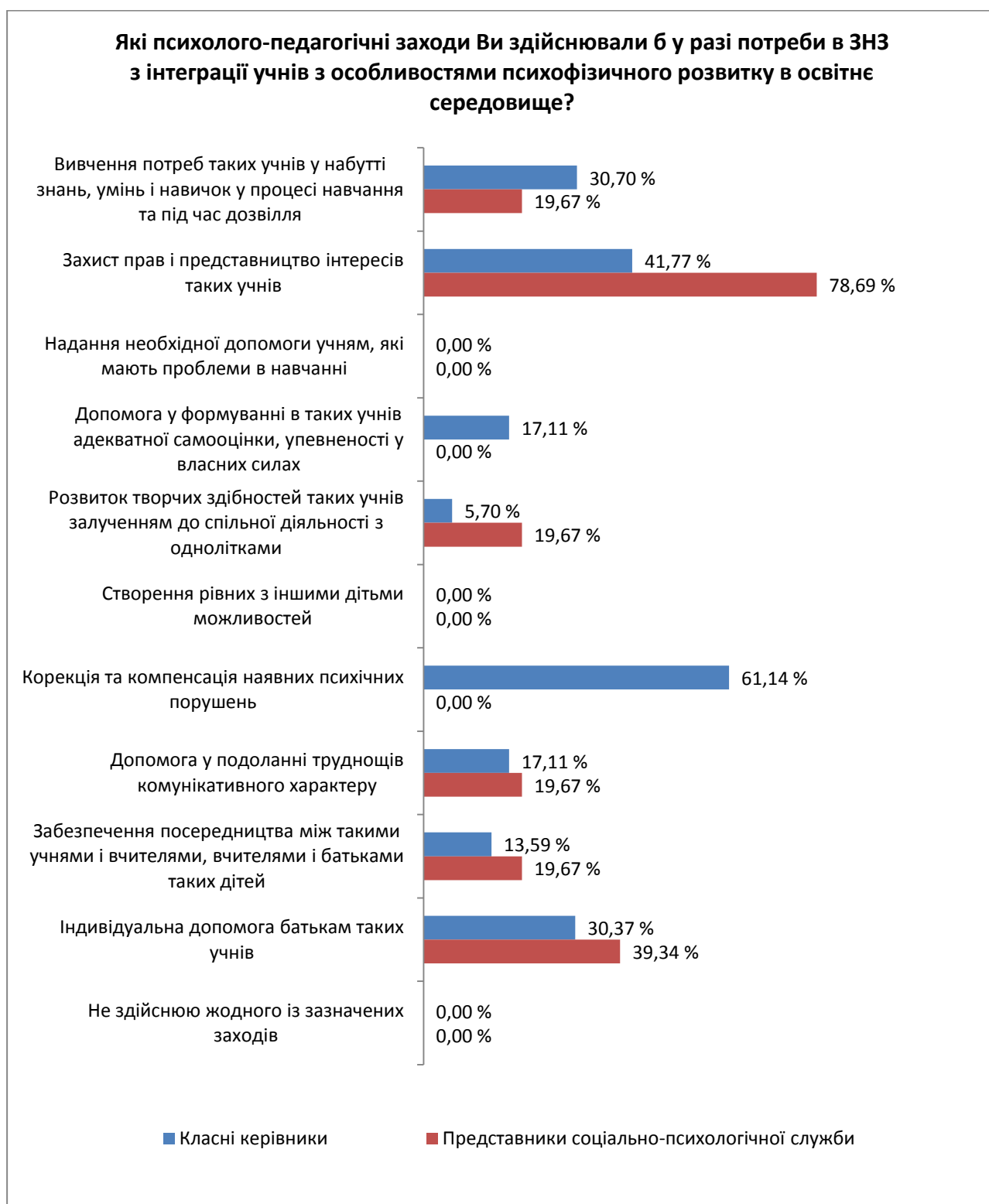

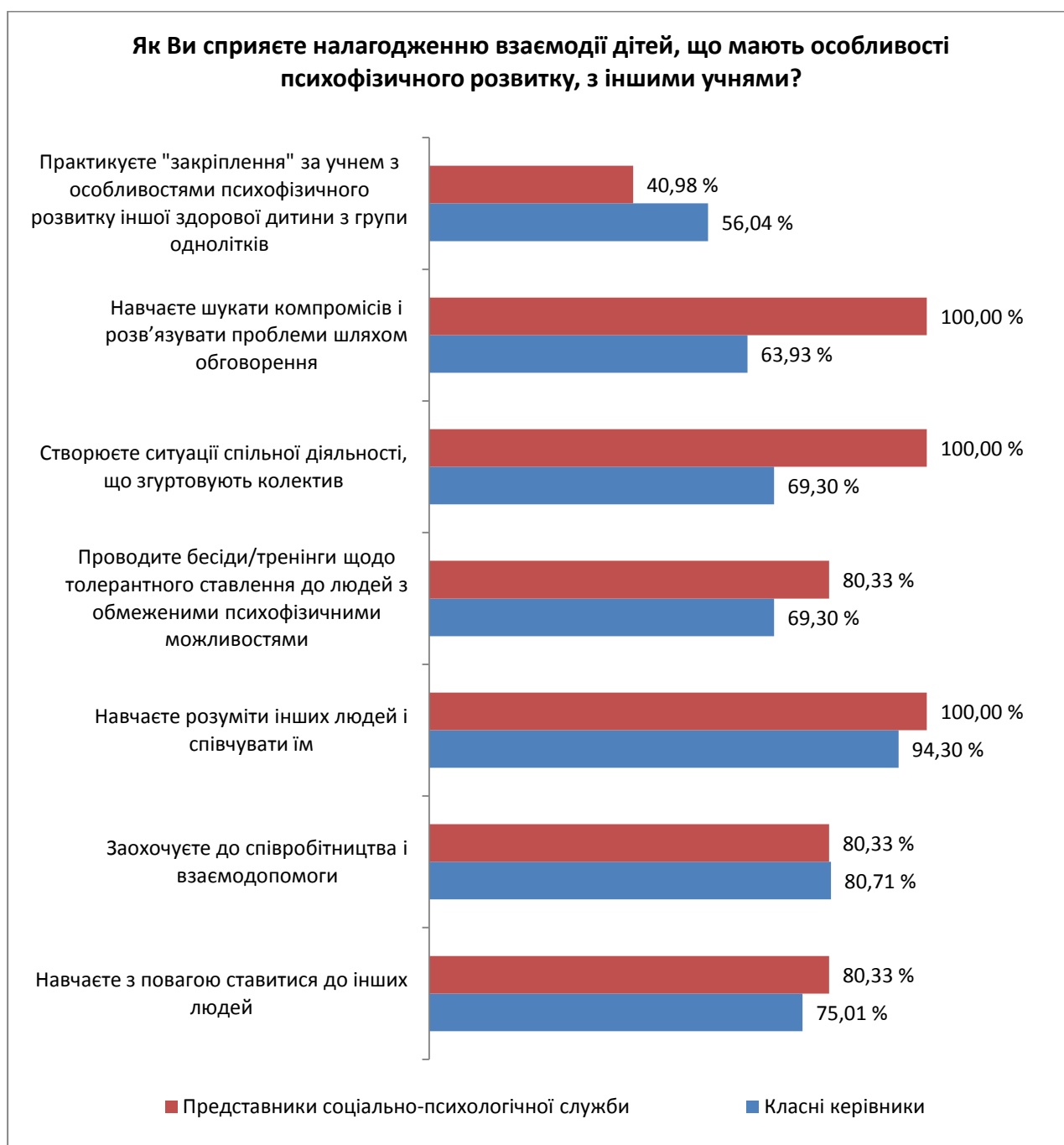
Гістограма Д2.7

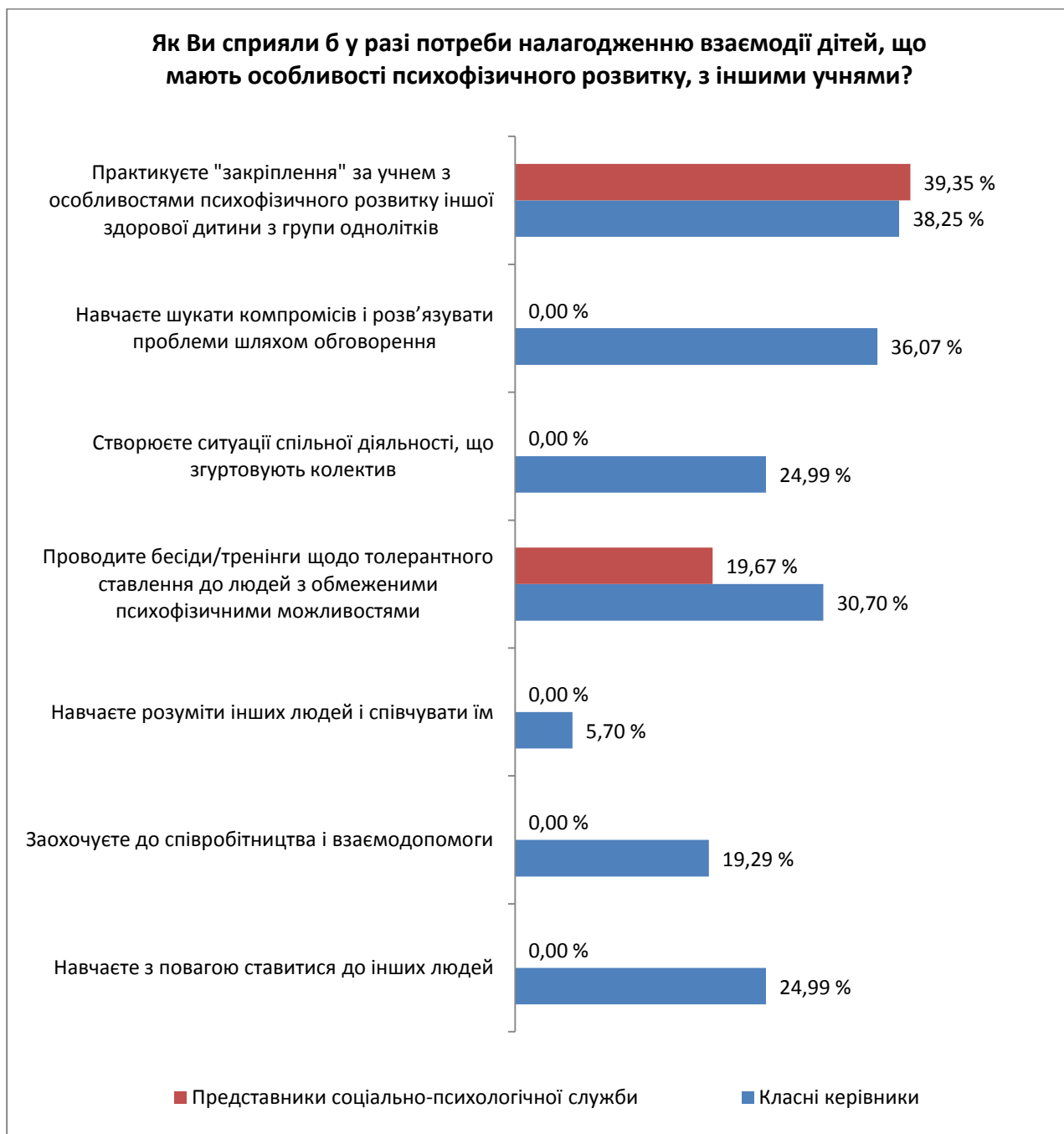

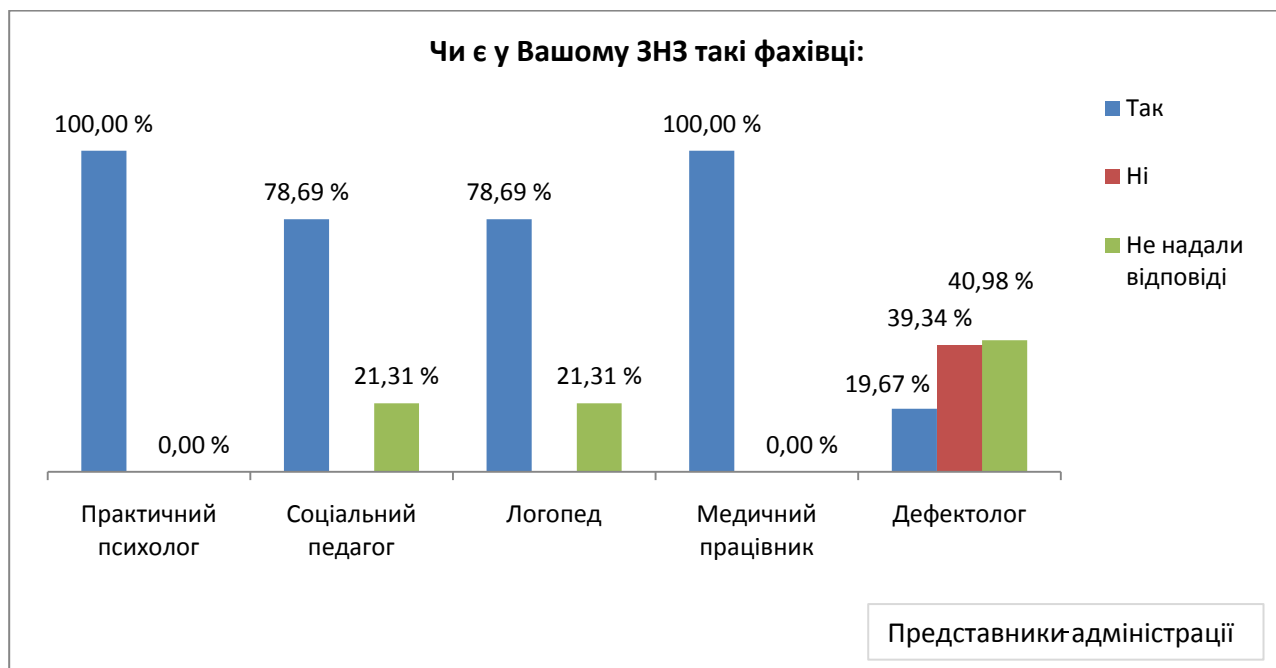

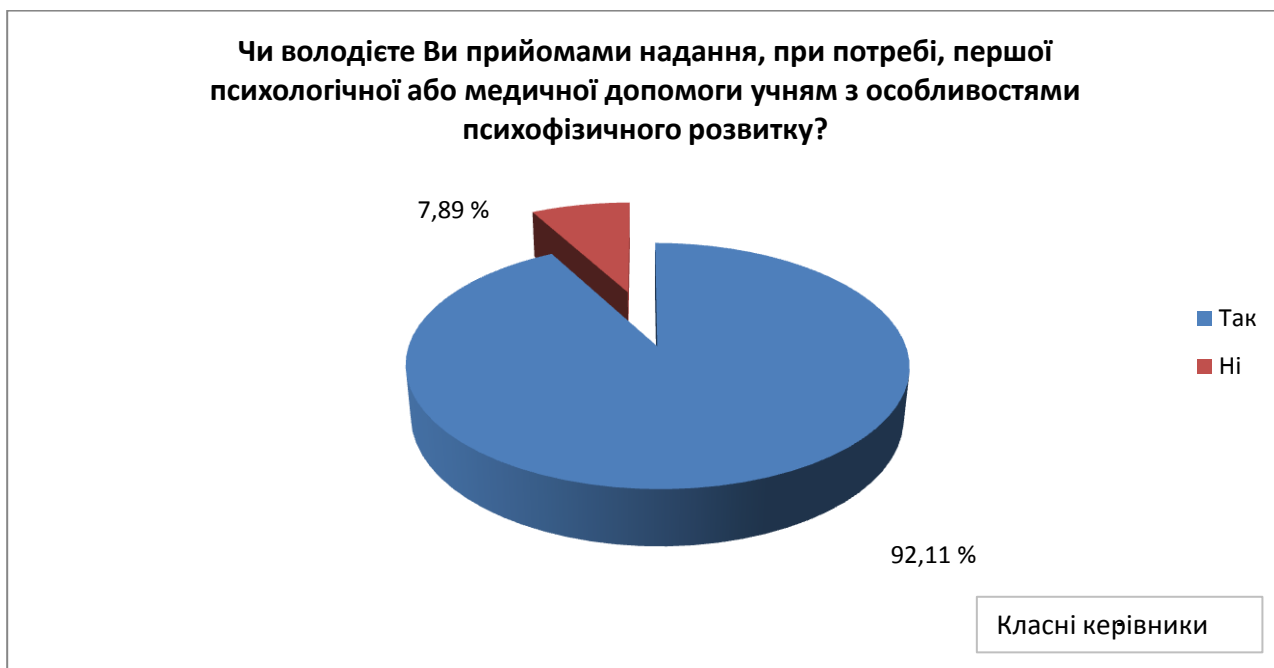

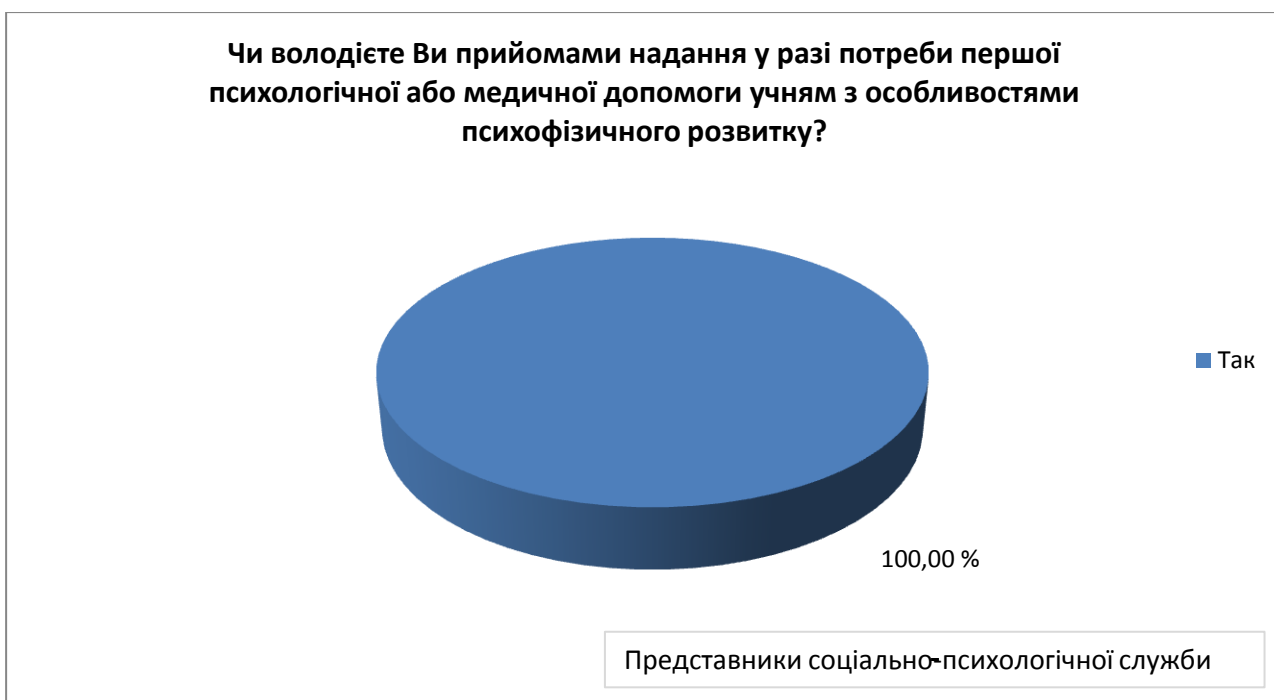
Діаграма Д2.1

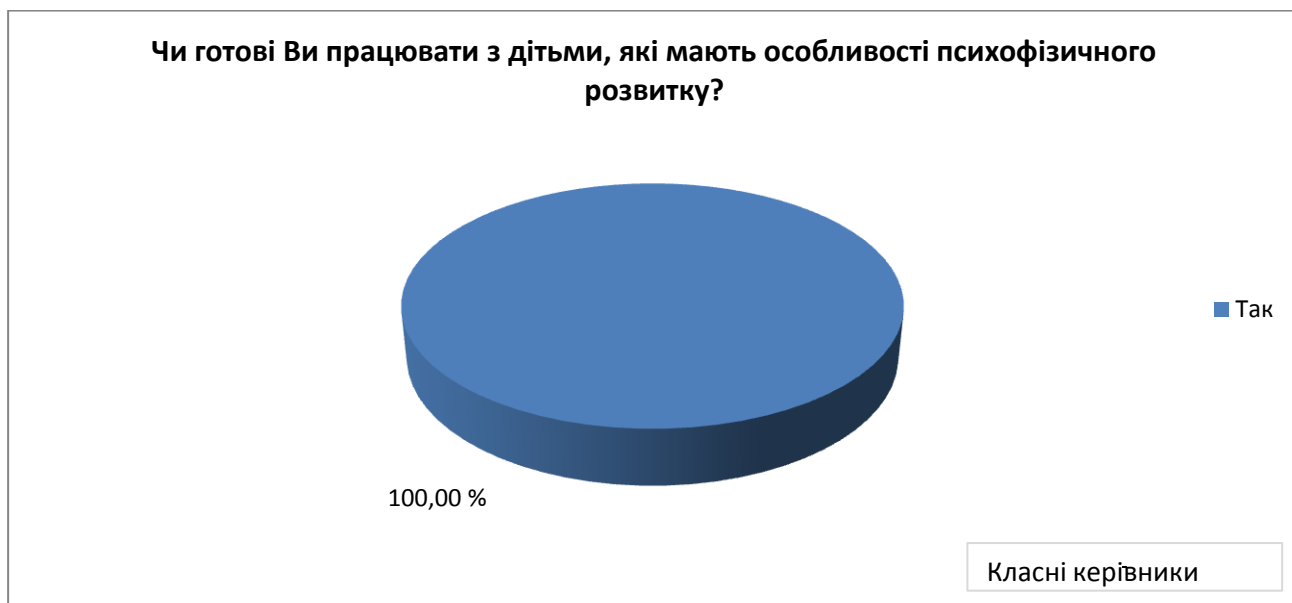
Діаграма Д2.2

Діаграма Д2.3

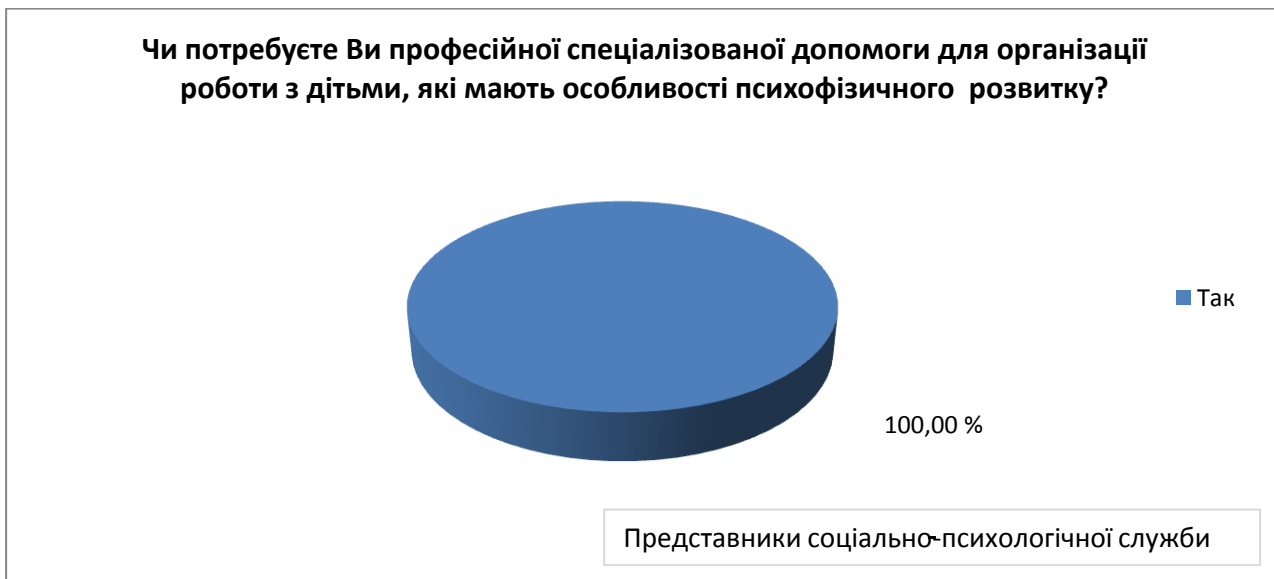
Діаграма Д2.4

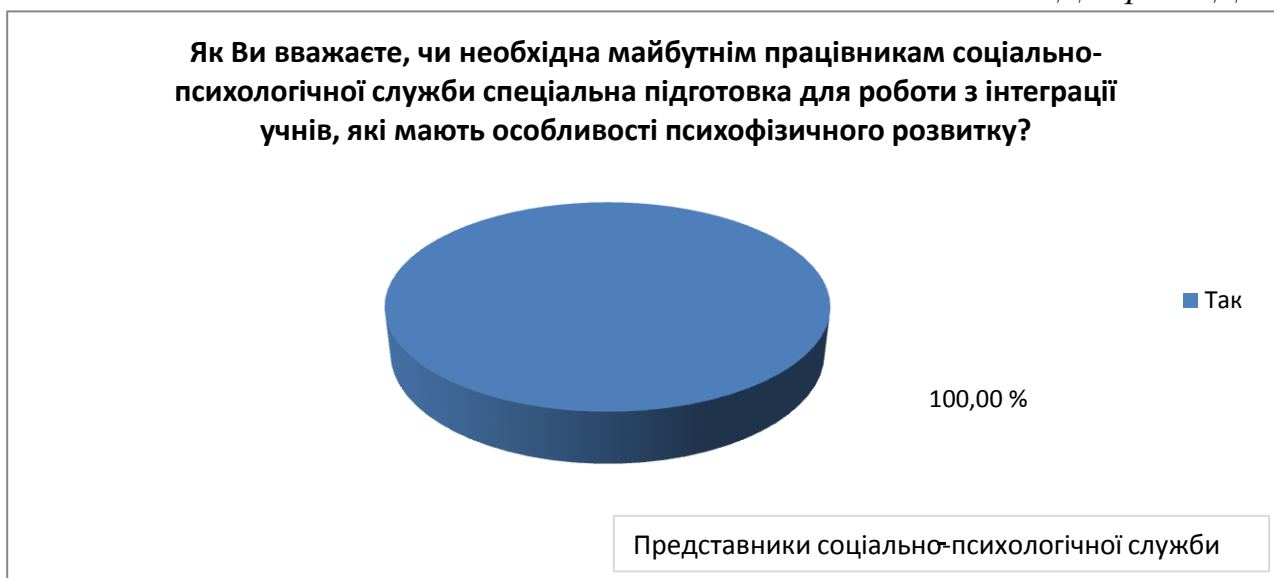
Діаграма Д2.5

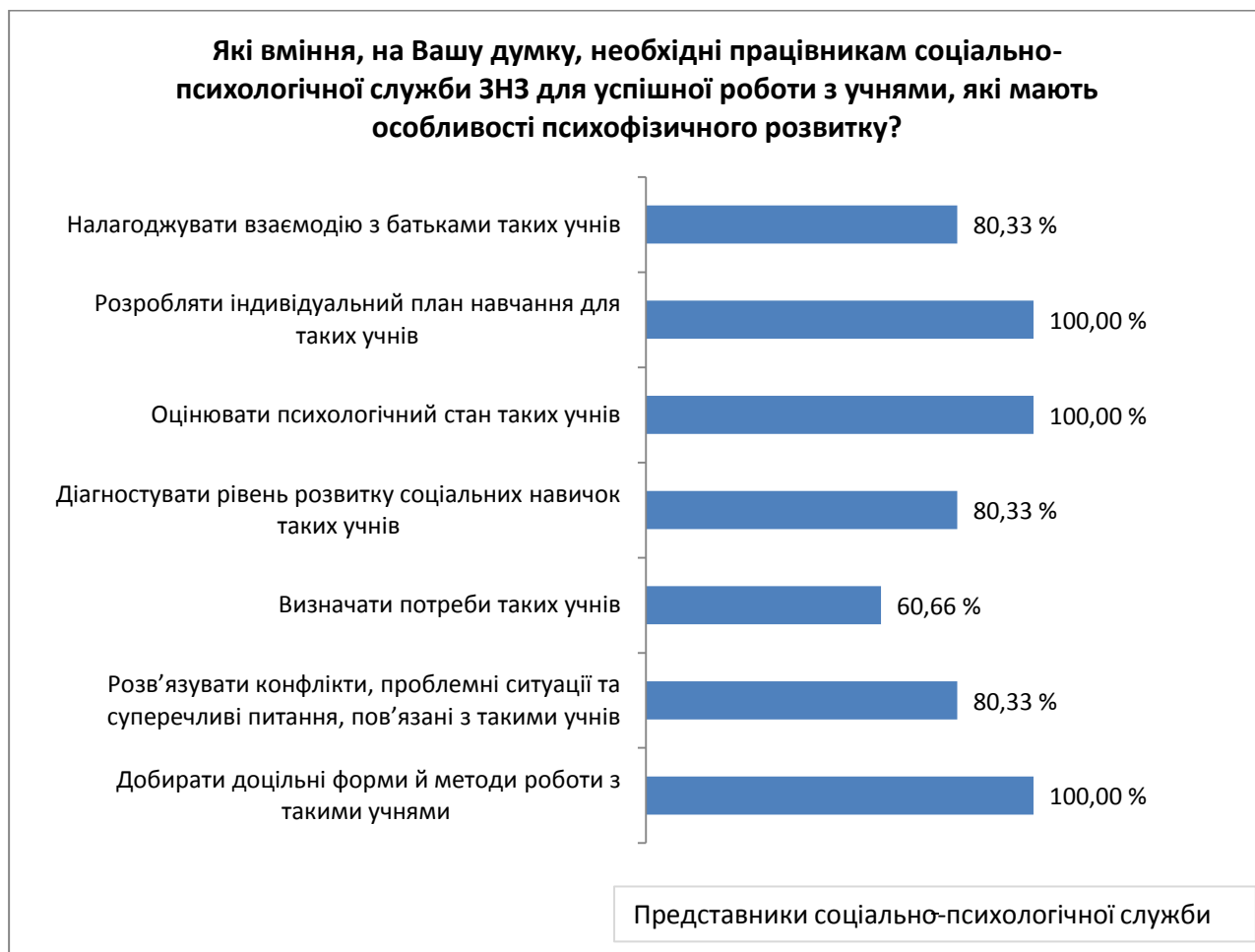
Діаграма Д2.6

Діаграма Д2.7

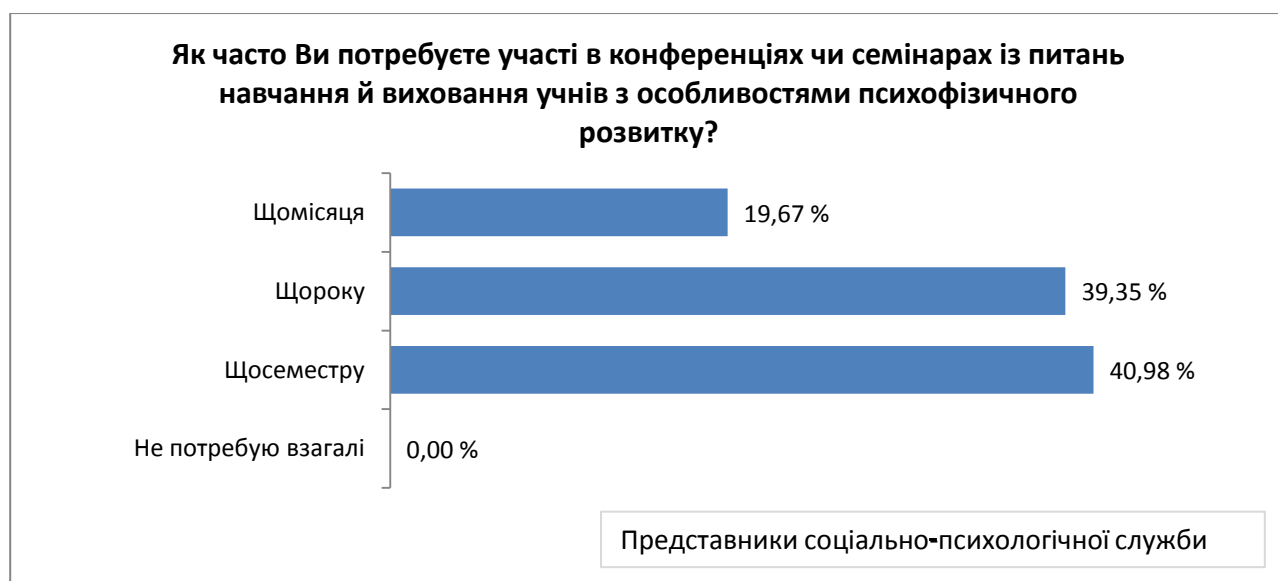
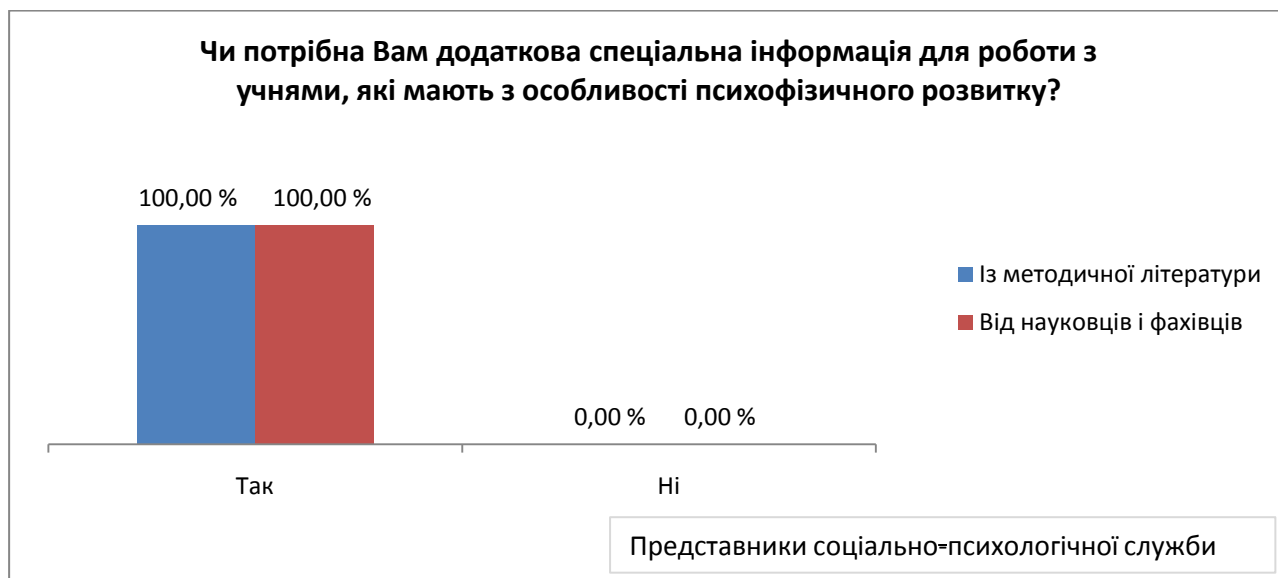

Гістограма Д2.14

Гістограма Д2.15

З якими проблемами Ви зустрічаєтеся в процесі роботи з інтеграції учнів, що мають особливості психофізичного розвитку, в середовище ЗНЗ?

